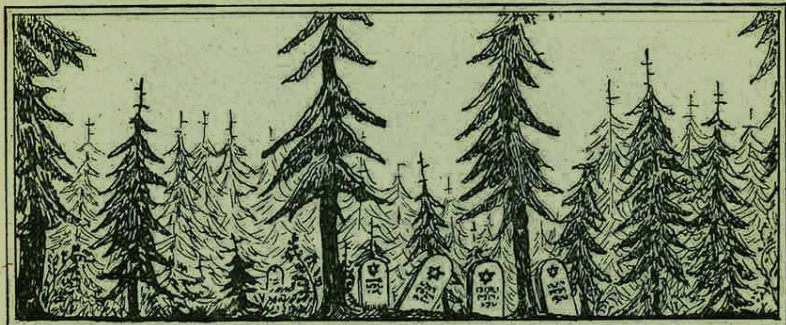

א זכרון פאר ראוונע

ארויסגעגעבן דורך דער ראוונער לאנדסמאנשאפט אין דייטשלאנד אסער. זאנע
רעדאקציע: דר. י. מרגליען, אינז. ז. פינקעלשטיין, י. שווארצאפעל. מעכנ. אויספירונג: ז. שאמאק

א נ ש כ א ט א פ א ר ו ר א ט .

ר ע ד א ק צ י ע .

אנשטאט א פארווארט.....רעדאקציע

1. ראוווע פארן קריג

1. דעם ציוניסטישע ראוווע.....י. שווארצאפעל
2. די פראפעטיאנעלע באוועגונגען.....ס. קוטין
3. די יידישע מעדיקער.....ד"ר י. מארגוליעץ

2. די קאטאסטראפע.

1. עדות פון דעם מאסן מארד.....ב. זאלוסקא
2. עדות פון דעם גרויסן קבר.....א.נז.ז. פינקלשטיין
3. דער ערשטער מאסן מארד אין ראוווע.....פ. שטייגמאן
4. עדות פון די ראוווער אקציעס.....ז. ליעדיכאווער
5. אויף די חורבות פון מלין געבורט שטאט.הרב א. בעקער

3. די ראוווער שארית הפליטה.

1. די ערשטע הזכות
 2. די ענטשטענונג פון ראוווער לאנדסמאנשאפט
 3. רשימה פון לעבן פארבליבענע ראוווער יידן אין דייטשלאנד
 4. קאנטאקט מיט די ראוווער לאנדסלייט אין ארץ ישראל
- און מעריקא.

א ב ג ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ר ק ט

מ'וראלט בעוועקן א אומרעכט ווען מיר זאלן מיט אונדזער ערשטער
אויסגאבע פארשליסן, זאגענדיק אז דער היסטארישער מאגאזינענט פון ראוו-
נער יידישעס איז פארפאסט פון פארענדיקט.
עס איז א גרויסע און שווערע אויפגאבע פון נישט מיט זיינען אפ-
שר בארופן פאכמעניש דאס צו מאכן. עס איז אבער א פרויז און א היילי-
קע פליכט פון לאנדסלייט ארויסצוגעבן דאס וואס זיי געדענקען וועגן דע
יידישער שטאט מיט איר אמאל הייליגנדיקן יידישן לעבן און נאציאנאלן
אויפשונונג.
יאהרן גייען פאריבער. אין די שווערע איבערלעבונגען פון די גע-
הילטע איבערגעבליבענע נאך דער גרויסער קאטאסטראפער ווערן פארווישט
און דורכגעפלאכטן מיט נייע איבערלעבענישן אומן וועג פון ציוניסטישע
פארווינקלעכונג, אויפן לעצטן וואנדער-וועג קיין ארץ ישראל, דאס-
מענטן ווערן פארניכטעט, זכרונות ווערן נישט געשויבן און דאריבער
איז גווייזט בעוועקן פארמיקסירן זיינדיקע זאכן וועגן דעם עבר פון דער
שטאט מיט זייער 40 טויזענט יידישע איינוואוינער.
טייער איז אונדז דער רגזענע וועגן יעדן איינעם פון די אומ-
געקומענע על קידוש השם והעם און מ'וראלט געקענט שרייבן פאמען וועגן
זייער לעבן און אומקום. אבער נישט די אויפגאבע האבן מיר זיין געש-
טעלט אין דעם מאמענט. מיר ווילן אין א רייע אויסגאבעס צורומאכטן די
אלגעמיינע שטרייכן פון דער גרויסער יידישער שטאט ראוווע מיט אירע
געזעלשאפטלעכע אנשטאלטן און קולטורעלע אינסטיטוציעס, דערמאנענדיק
דערמיט די יידישע טוהער וועלכע האבן געשלעפט דעם יאך פון גלות
לעבן, נאך צו דעפירירן צו א בעסערן זייט אין אונדזער הייגן לאנד.
לייזער זיינען זיי אין גרעסטן טייל געפאלן ווירדיק, אבער זייערע
הילפדיגן און גאנצאליכער געדענקען זיי שטענדיק. און מיט ליעבזע און
טרערן וועלן זיי די געבראכטע אנטזעלונגען זיכער אויפגעמען.

ר ע ד א ק צ י ע

ר א ו ו נ ע פ א ר ן ק ר י ג .

דאס צירניסטישע מארגען.

איינער פון די אממיינסטן איר פוילן אנדערשטע שטאט מיט
א אויטאמאבילענע צירניסטישן אויסזען איז געווען דאס יידישע
ראווע.

דאס געזעלשאפטלעכע, האליישע לעבן פון דער שטאט, איז די לעצ-
טע אענדליכער יאחרן פארן צווייטן וועלט-קריג, איז געשטאנען נאנטער
דעם איינפלוס פון דער אידישער פון אנגאזער נאציאנאלער אויפגעבונג.
די צירניסטישע אינסטיטוציעס, ווי קרן-קיימא לישרעל, קרן היטוד,
די ערצונגט-אנשטאלטן, ווי די בחי-סתר און בימנאזיע "חברות"
זיינען געווען האלייבט און געשטאט מיט דער גאנצער יידישער באשעלעכ-
הייט.

ווער געדענקט נאך די יומטורדיקע שטימונג וועלכע שלעכט צוים-
נעמען די שטאט ביים פראקלאמירן די יערלעכע קאמפאניעס פון קרן-
היטוד, די פייערלעכע קהלה-פנים מיט דער הארץ פון די גרעסטע מנהיגים
פון דער צירניסטישער האוועגונג, וועלכע פלעגן קומען אנפירן מיט די
קאמפאניעס.

איז ראווע פלעג האבן דעם זכות אומנעמען אלס ליבע געסט די
גרעסטע פערזענלעכקייטן ווי ביאליק, בן-גוריון, יפה, לשקער, זשאבא-
טינסקי, הרב גאלי און אנדערע, די מטיבות מיט די געסט איז די זאלן
פון "חברות" בימנאזיע פלעגן פארוואנדלט ווערן אין פיינעלעכע זון
דערהיי אינאיינעם שמוחה, וועלכע פלעגן איבערלאזן א שטארקן רושם אויף
לאנגע יאחרן.

ראווע איז די הכנסות פון קרן-היטוד פלעג פארנעמען איינעם פון
די שטענדיגע ערטער אין פוילן מיט דער דעקלערירטער סומע געלט,
מיט מיט דער צאל יעקלאראנטן.

עס איז געווען זעלטן א יידישע שטוב ווי עס זאל אויף דעם הכבו-
דיגסטן. דאס זיך גיט געפונען די בלויז-ווייטע פראקע פון קרן קיימא
לישרעל. די האזערן פון קרן-קיימא, וועלכע פלעגן דויערן א גאנצע
וואך חנוכה פלעג זיין די האלייגסטע אימפרעזע אין דער שטאט, מיט
וויפיל געשמאק, עסטעטיק פלעגן געבויט ווערן די קיטשקן, דעקארירט
די זאלן אויף פארוויילונגען אויף דעם באזארג. פיל קריסטלעכע פירמעס
פלעגן אומשטעלן די גרויסע הויז וואס פון די באזערן פון ק"ק"ל און
פלעגן יערלעך אריינשטעלן זייערע עקסטראנאטן, וועלכע פלעגן פארקויפט
ווערן לטובת דעם ק"ק"ל.

איז די טרודאצאנאלע בלויז-ווייטע "פרייט מאטקובאל" פון קקל

אין טעמער "זאפראן" פלעגן ארזיין נישט נאר די אנגעזעענסטע מער-
זענלעכקייטן פון שטאט, נאר זיין א טאלקט-פארוויילונג פאר די הויפט-
טע מאסן. מיט וויפיל ליבע פלעג דער פרויען קאמפלימענט ברוש מיט דער
הילמליקער אסתר-המלכה דער אונפערבזעלעכער זאסיע קאנאן צוגריימן
די כעלער.

אלע ציוניסטישע פארטייען, בירגערלעכע, ארבעטער סאציאליסטישע
פלעגן פירן א פארצווייגט-קולטורעל דעראינעמישע ארבעט, די לאקאלן פון
ביה-עם טיי באקערן זיין הויז, דער ביה-ביאליק, די לאקאלן פון פוסלי
ייון (ז.ט.), התאחדות, ציונים כלליים זיינען שטענדיק געווען פול
מיט חברים, אומעטום האט מען דיסקוטירט, געלייזן, געשמוסט, פערבאכט,
די יוגנט ארגאניזאציעס השומר הצעיר, פרייהייט, גורדוניה,
ביתר, הנוער הציוני האט געפירט א פארצווייגטע ערציערישע ארבייט,
געשיקט חלוצים אויף הכשרה קיין קליטוב, בראכאוו, פארמאקייטעט די
מיטגלידער צו השמחה און די בעסטע חברות און חברות געשיקט אויף
עליה.

די ארץ ישראל חברים האבן לייעב געהאט די ראווונער-יוגנט, דער
משורר נתן ביטטריצקי פלעג וואכן פארברענגען מיט די יוגענטלעכע פון
ראווונע, זיי לערנען "א"י לידער, מאכן מיט זיי לאנגע טיולים, שמידן
מיט זיי די "שלשלה".

אסיר חיים נאמן ביאליק, שטערניכאווסקי האבן געפונען צייט אום
זיך צו טועפן מיט דער ראווונער יוגנט.

די העברעאישע שפראך האט געקלונגען אויף די ראווונער באסן, די
שילער פון גימנאזיע "חברות" פון די בחי-ספר פלעגן זיין די יוגנט
ארגאניזאציעס לערנען עברית מיט דער ארבעטסדער יוגנט.

די חברים פון די ציוניסטיש-סאציאליסטישע פארטייען פוסלי-ציון
(ז.ט.), התאחדות האבן מיך נאנצן בויען איינטייל גענומען אויך אין
דער ארבייט פון די פראפעסיאנעלע פארטייען, אום צו פארבעסערן די
ארבייט און לעבענט-באדינגונגען פון די ארבייטער, און נישט איינער
פון זיי האט זיך לאנגע חדשים געמאכט און די נעגל פון דער פויליש-
ער דעפערדירט, ווי די חברים באשאפן, היילערנער.

די חברים פון דאס מער ראדיקאלע ריכטונגען פלעגן מיט גרויס
אכטונג זעהן די ארבייט פון די ציוניסטישע ארבייטער טוהער ווי די
חברים בראשית, שפילבערג, האבלערנער, שוויטצאפל און אנדערע.
אויך די מוניציפאליטעט אינסטאנצן זיינען געווען א פלאץ פאר ארבייט
אין קאמף פאר ציוניסטישע טוהער. עס מוז דערמאנט ווערן די איבערגע-
געבענע ארבייט פון יידישן לאווניק אין שטאט פארוואלדונג חלעוויץ
(יעצט אין אמעריקע) דער פירערנדיגער חבר פון התאחדות אין ראווונע,
עס שטייט פאר די אויגן זאט ליכטיקע געשטאלט פון פאנאמישן חרבות
עסקן, וועלכער האט געהאט א אידיש פון אויפשטעלן א מאדערנעם בנין

פאר דער "תרבות" גימנאזיע, דעם אונטערגעשטעלטן פארן ראפטימארט ז"ל,
וועלכער האט פערזענלעך זיין פריוראט לעבן, אלץ געלאפן געמאכט, געט-
ריגן ווען זיינס בערגרייכט. דאוונע האט אויפגעברויט דעם שענסטן מא-
דערנסטן כנין מיט די גייעסטע טעכנעשע איינריכטונגען פאר דער
"תרבות" גימנאזיע אדאנק זיין עקשנות און מיה.
ד"ר בערלינגער וועלכער פארזיגערט פון פועלי ציון (צ.ס.) פארטיי אין
ראונע טראגן זיין פראפעסיאנעלער ארבייט לטובת דער ארימער יידישער
באפעלקערונג, וועלכער פלעגט בריינגען הילף אומזיסט, געפונען שטענדי-
דיק צייט פאר ציוניסטישער פארטיי-ארבייט, געבען אנורייזונגען די
הברית און די פראפעסיאנעלע פארזיגער, געארבייט פאר קרן היסוד און
אויף אלע געהערן פון ציוניסטישן לעבן.
אליהו לעווער, די נשמה פון קרן קימת-ארבייט, דער אונטערזעלכער
תרבות עסקן איבערגעבענער חבר פון התאחדות ד"ר שווידקי יוסף דער
פאלקס-טרייבן, וועלכער האט יענער געלעגענהייט פון טרעטן זיך מיט
דער יידישער מאסע פלעג פלאמערדיק ווערן צו ציוניסטישער ארבייט, געהעט
דיק אליין א ביישפיל פון מסירת-נפשדיקער ארבייט פאר די קרנות.
ד"ר שווידקי איז געווען דער לעבעדיקסטער נערוו פון די ציונים כלליים
אין די ראמען פון דעם ארטיקל איז אונגעגלעך דערמאנען די צענד-
ליקער און הונדערטער חברים ציונים, וועלכע האבן בארימט געמאכט דאוו-
נע אלס ציוניסטישע שטארק.
די קאנסטאנטאנע פון פוילישן יידנטום האט אויך געמאכט א סוף צו
דעם רוהמולן לעבן פון ציוניסטישן ראדוגע.

[illegible]

די פראפעטיאנעלע גאנצע גרונט

אין - ראונע.

נאך דער ערשטער וועלט-קריג וון נאכן אונטערשרייבן טעם שלום-אמאן ווויסן פוילן און סאוויעט-רוסלאנד, איז ראונע געווען איינע פון די גרעסטע האנדלס-צענטרען אויף די קעסטן, אין אונטערשאנג מיטן ענטוויקלונג פון אלע אנווייגן האנדל און ארבייט אין ראונע האט זיך אויך גענומען ענטוויקלען. און צוואקסן די פראפעטיאנעלע באוועגונג, אדאנק דער אינזאטיאן פון א גאנצע רייע ארבייטער - טוער ווי דענעג-בערג, שניידער מיטע, גאלפערן ביוך, שיכטאוו און לעמלעך און און און געבויט געווארן אגאנצע רייע פראפעטיאנעלע פאריינען ווי האנדלס און ביורא-אגגעשטעלטע, שניידער, שטעפער, דרוקער, פריזייער, טראנס-פארט ארבייטער און אנדערע.

דאס בלייטלע פון דער פראפעטיאנעלער באוועגונג איז געווען דער האנדלס און ביורא-אגגעשטעלטע פאריינ, וועלכער האט געציילט אפאר טויזנט מיט-בליידער.

דער פראם, פאריינ האט געפירט א פאראווייגטע קולטורעלע ארבייט און שטארקע טעטיקייט, ווי אונט-קרוסן ליטערארישע אווענטן, און האט פאר-מאגט איינע פון די שטעסטע היבלאטעקן קרום 11.000 ביכער, מיט די נייעסטע ביכער פון די בעסטע שרייבער, בלייכצייטיק האט זיך דער פראם, פאריינ באמיט צו הויבן דעם מאטעריעלן צושטאנד פון די ארבייטער. נישט איינמאל מלעג אויסקומען קעמפן מיט די אונטערנעמער יורן פראם-לאמירן שטרייכן, וועלכע מלעגן כמעט שטענדיק ענדיקן זיך מיטן זיג פון די ארבייטער.

דעם אלץ מער קואקסענדן כח פון דער פראם, באוועגונג מלעגן מיר זעהען אין די 1-10 מאי דעמאנסטראציעס, וועלכע מלעגן אויספאלן שטארק אימפאזאנט פון 1922 ביז 1930 וואקסט אלץ שטארקער די פראם, באוועגונג, אין יאר 1930 ווען די סאנאציע האט אנגעהויבן צו פאסיזירן פוילן, דאן הויבן זיך אן א גאנצע רייע שיקאנעס אויף דער פראם, באוועגונג אין וועלכע די סאנאציע האט געזעצן א שטערונג אין וועג פאר איר ארבייט, דאן ווערן פארשפארט אין תפיסה די ארבייטער-טוער ווי גאלפערן ביוך, שניידער מיטע און אנדערע.

עס שטעלן זיך דאן צו דער ארבייט די חברים: בראמניק, קוסיין, שווארצאפל פיווען, דויעלזאק, וועלכע זעצן פאר אקטיוו די ארבייט, אויך געגען די חברים הויבן זיך אן א גאנצע רייע שיקאנעס און ווערן פארשפאלט אין זייער ארבייט, דער חור דענעכערג וועלכער איז געווען איינער פון די אקטיווסטע חברים אין פראם, באוועגונג ווערט פארשיקט אין

דיין י. זינגליץ.

די יידישע מעדיקער

(זכרון)

אז מ'דערמאנט זיך די שטאט ראוווע מיט אירע יידישע אייגנזאמלעכע מיט די לעבנסהאלע, טיכטיקע יידן, וועלכע האבן זיך נישט געשעמט מיט זייער יידישקייט, וואס פלעגן שטאלץ זיין מיט דעם האלטן די יידישע טראדיציע און בלייבאיינטיק זיין פראגרעסיוו, אז מ'דערמאנט זיך און עס שטייט דיר פאר די אויגן דאס פולסירענדע לעבן פון אונדזערע יידן אין ראוווע - קאן מען זיך עד היום נישט פארשטעלן, אז דאס אלעס איז נעמלעך געוועזן אויף אייביק. דאס יידישע ראוווע איז געוועזן א יידישער בית-עולם.

עס באגרייפט נישט דער מענטשלעכער מוח, אז דאס איז יעצט די טרויעריקע ווירקלעכקייט.

אין יעדן געביט פון קולטור, וויסענשאפט איז געווען ברייט פארטראגן אונדזער יידישע שטאט.

אויף מיט אונדזערע יידישע מעדיקער האט זיך ראוווע קינמאל נישט גע-שעמט.

פיעל מעדיצינישע אנשטאלטן האבן מיר פארמאגט און פיעל מעדיקער. ווער געדענקט נישט דעם יידישן שפיטאל ווייט אויף דעם ברג אויף דער וואליע, אונטער דער פארואלטונג פון אונדזער קהלה, מיט אלע זיינע ארגומינאליטעטע חסרונות.

אבער דאס איז געווען דער מעדיצינישער צענטער, דער וויסענשאפטלעכער צענטער, ווי אויך דאקטורירט פון דער אלטער גענעראציע האבן זיך באמיט אז באקומען אמלאץ צו ארבייטן. נישט די מאטעריעלע זייט איז געווען די גרונט-זאך, ווייל די קהלה פלעגט צאלן 50-75 זלאטעס מיטגאלדן.

אבער עס איז געווען א הערע צו ארבייטן אין אונדזערן יידישן שפיטאל. די יונגערע גענעראציע דאקטורירט, ווי אויך די סטודענטן פלעגן געמונען אין שפיטאל - די קוזניט פון מעדיצינעסער פראקטיק, פון דארטן פלעגן זיי ארויסגיין פולקאם רייף צו טראגן מעדיצינישע הילף דער יידישער באפעלקערונג. נישט קוקענדיק אויף דעם וואס פיעל חסרונות האט געהאט דער שפיטאל - אבער דער ניווא פון מעדיצינישער באהאנדלונג איז געווען אזוי ברייט, אז אפילו בוידישע מאצינעטן פון דער קראנקן-קאסע(אר-באזענעטשאלניע) פלעגן זיך בעסן געשיקט צו ווערן צו די יידן און נישט אין קריסטלעכן שפיטאל, דעם אזוי גערופענעם פארוואנדערט אין טייער-קעוויטשע.

ברויט איז געווען די דארג פון הימן דאס געזונט פון נישט פארשעג-
לעבע שיכטן פון דעם ראוונער יידנטום.

עס איז נישט צום בארגעטן דעם "טאז" מיט זיין פיעלצוויי-
גיקער ארטייט, מיט זיינע אמבולאטאריעס, קאנטולטאציעס פאר שוואב-
גערדיקע פוילען, טובערקולאז קראנקע, ווענעריש און הויט-קראנקע
און אנדערע.

ניו צום באשעפן איז די פראמילאקטישע ארבייט, וועלכע איז גע-
ווען געמירט אויף דעם ברויטן פארנעם דורך אונדזער "טאז" צווישן
די ראוונער יידן. ווער געדענקט נישט די מוסטעהאפטע איינגעטרייבן-
טע קינדער-קאלאניעס אין קליעוואן, נאראטטאו, ווינטער און זומער
750 ראוונער ארעמע קינדער פלעגן בעניטן יאר יערליך פון די "טאז"
טאנאטאריעס.

עס איז נישט צום פארגעטן די נשמה פון דעם ראוונער "טאז" - אלכ-
סנדר אלמערטאן (סאשע) מיט זיינע מיטגעלפערס אייזיק פעקער פון לייב
שפילבערג.

ראוונג איז געווען אויך היין מיט פרוואטע פרעכטיק איינגעטרייבטע
יידישע מעדיצינישע אנשטאלטן, ווי דער קימפעטור-היים פון אקווערקע
אולריכט אין אנהויב פון דער שטילער וואליע, דער מירובישער שטי-
טאל פון דאקטאר סעגאל דעם יונגן (באריט), רענטגען קאבינעט פון
ד"ר האפמאן (סטאקס איידעם), און פיעל קליניק דיאגנאסטישע לאבא-
ראטאריעס פון גוזמאן, טרובאטש, "דיאגנאזע" און אנדערע.

פאר די אויגן שטעלן מיר די געשטאלטן פון אונדזערע דאקטארייטן ז"ל
ווער געדענקט ניו דעמאלטן דאקטאר סעגאל, דעם ערשטן אבער-ארצט
פון אונדזער שפיטאל?

דער וועטערן פון דער יידישער מעדיצין אין ראוונע, דער יידישער
דאקטאר באוויסט אלט ווונדערבארער דיאגנאסטיקער צווישן דער גאנצער
האפעלקערונג פון ראוונער קרייז.

זיין הויף פלעג שטענדיק זיין באלאגערט מיט יידישע פאציענטן און
גויאישע אויף די פערדן-וועגעלעך.

ווער געדענקט נישט דעם דאקטאר זיגן אין זיין פרייער צייט האט
בלאט גארט?

ער שטייט זיכער אלעמען פאר די אויגן, מיט זיין שארפן באגליין זיך
מיט זיינע פאציענטן, אבער שטארק באגליינט איז ער געווען ביז אלע-
מען. דאקטאר סעגאל איז נישט אנדער געווען דער באליבטער ארצט, נאר
אויך דער באליבטער פאלקס-מענטש, וועגן וועלכן דאס פאלק פלעג שט-
פן אנעקדאטן און מעסות, זעענדיק אין אים א שטענדיקע לעגענדע פון
שטאט.

און אונדזער יידישער אויסטאקארט ד"ר קאן מאוריצי? א לענגערע צייט
דער טעף-ארצט פון דעם יידישן שפיטאל, און דער ערשטער אבער-ארצט

פון דער קראנקן-קאסע.

ווען דאס ראונער יידנטום האט זיך פארלארן צוליב זיין פריצייטיקן טויט - געזעצן מיר אלע ווי די לויז זיינע האט זיך פארוואנדלט אין א גרויזאמער מאניפעסטאציע פון דער גאנצער שטאט לעצטנס איז צו אונדז אין שטאט געקומען דער אלטער ד"ר צייטלין פון קארען.

אין דעם קליינעם שטעטלעך האט ער 30 יאר טאג טעגלעך געטראגן הילף די יידן, זיין שם איז געווען א גרויסער אלט דאקטאר און פאלקס-מענט.

דער אלטער אליין א קראנקער מאן, מיט דעם קאפ אנגעבולגן לויף דער זייט - האט ער אונזערמילדעך גע'רבעט אין ראונע פארנעמעניק ווי-טיקסטע מעדיצינישע פאסטנס ביז דעם לעצטן מאמענט פון דער קאטאסטרא-פע.

עס איז נישט אום פארגעסן:

ד"ר שווידיקי דער באוויסטער פאלקס-דאקטאר, שטראפעט און כיוורג, דער שטענדיקער אדזש פון יידישן שפיטאל, דער גרויסער ציוניסטישער טרייבן, און דער בעסטער פרעלעגענט פון פאלקס-מעדיצין פאר די יידישע מאסן. געשטארבן אין נאראטמירסק פון א בלוט-פארגיפטונג.

ד"ר נאטאנזאן דער קינדער דאקטאר, דער מאן מיט דעם רוחיקן געזיכט מיט דעם שטעקל אין דער האנט, דער אפטער גאסט ביי פיל יידישע קינד-ער,

וועמענס מאמעס האבן אין זיט געלויבט ווי אין א גאט. נישט פארלאזט דעם חסדן ביז דעם לעצטן מאמענט און אומגעקומען אין איינע פון די ראונער אקציעס.

פון אונדזערע לערערס איז נאך געווארן על פי נס פון דער טרעקלער בער קאמפוטראפע דער לאנג-לעבדיקער ד"ר טאבאטשניק.

אין האב מיט נאך דער באפרייאונג פון ראונע נישט געזעסן, ביי מיר אין זכרון איז ער פארבליבן, דער אלטער גרויסער מאן אלס פאלקסטומ-לעכער דאקטאר, ער איז געקומען פון פאלק און דעם פאלק האט ער גער-לעך געזינט.

עס איז נישט געווען קיין יידישע מאמע, וועמענס קינד זאל נישט-זיין דעם דאקטאר טאבאטשניקס פאציענט.

באליבט ביי אונדזערע יידן איז ער געווען און געשעצט ביי די קריסטן. דער שטענדיקער ארביי-ער-האט פון דער אומגעזעטשאלניש, דער דאמאן פון דעם שטעטישן ראונער האט.

געוואלדיק גרויס איז זיין טרגעריי.

פארשפארט אין א גרוב צוויי יאר, איבערלעבן און זעהען זיט שוין פון

זיין פרוי און קינדער!

נאך דער באפרייאונג געשטרעבט זיך באגעגענען מיט זיין איינציגן פאר-בליבענעם זון מיטא, דאקטאר לארינגאלאג, וועלכער האט אויף דעם ווי-סענשאטלעכן געביט געארבייט אין מאסקווער אוניווערזיטעט.

אבער קורץ זיז געווען די פרייז פון דעם ילאץ דאקטאר. זיין זון
ד"ר מישא טאבאטשניק, איז קורץ פאר דעם באגעגענען זיך מיט זיין
מאטער, קר נאך געווארן זיין מזקווע אויף פלעץ-טיפוס וון איז געשטארב
דער עלעזער, אלטער, טיף פערצערנער, צעכאטשער ראונער מעדיציניש
שער וועטערן, איז פארבליבן אין ראונע, האט נישט געוואלט פארלאזן
די שטאט, טראגט נאך ווייטער די מעדיצינישע הילף דעם קליינט ביז-
טעלע פארבליבענע יידן.

דער 70 יעריקער ברויער ד"ר טאבאטשניק, דער באליבטער יידישער דאקטאר
ביי 40 טויזנט ראונער יידן, שטייט אליין יעצט אויף דעם געהינזאם

מען קבר פון די קרושים, שטייט אויף דער וואך פון זייער כבוד,
לאנג, לאנג וועלן מיר אים געדענקען.
פון אונדזערע עלטערע קאלעגן זיינען אהין ניצול געווארן ד"ר איזגור
ד"ר קעלריץ פון ד"ר ליאטעווסקי,
ד"ר איזגור האט פון פוילן געזאלט אפמאכן קיין פראנקרייך מיט א גרו-

פע יחומים קינדער, וועלכע שטעבן צו יערליינגען זיך קיין ארץ .
אונדזער האוונטער דערמאטאלאג-ווענאואלאג געפונט זיך אין פוילן.
ד"ר קעלריץ איז ביז א קוויטער אייט, געווען דער לייטענדער רופט פון
צענטראלן געזונטהייטס-קאמיטעט ביי דער שארית הפליטה אין זייטלענד,
למבנה וועלכער ער ארבייט עד היום, אלס איינער פון די אנגעזענטסטע
דאקטוירים.

פון 15 ראונער יידישע דאקטוירים פון אונדזער צווייטער גענעראציע
זיינען פארבליבן ביים לעבן נאר צוויי.

ד"ר גויזנבערג (איך האב אים געטראפן זיין מאטקווע, עלענד פון
פראוויימלט) ער האט געהאלטן ביים אפמאכן קיין פוילן, און ד"ר צי-
מעדינסקי, וועלכער איז פארבליבן אין לעמבערג.

נישטא מיין ד"ר אבראמאוויטש, דער פרעמטיקער פטיזאטאר, אליין געט-
ט רבץ פון לונגען-טובערקולאז זיין באקאנטער קליניק בעז דער מלחמה.
נישטא מיין ד"ר טערנאבולסקי, דער סענדזיקער מעדיקער פון אנהעזמע-
טאלניש פון טאז, דער באליבטער דאקטאר ביים ראונער יידישן קא-
מאנד, אבער זיין באוויסט ביים פאלקס-מענשט.

נישטא מער ד"ר באטשאוויטקי, דער פעתיקער רופט, מיט דעם סענדזיקן
שמייעלע, דעם קאפ-לייט אונגעבויגן אין דער זייט, דער קליניציסט-
אינטערניסט, וועלכער האט אין גאר א קורצער צייט מוצא חן געווען ביי
אונדזער יידישער באפעלקערונג ביי אלע סיבס פון דער געזעלשאפט.

נישטא מער ד"ר הערליגער, דער מעדיקער ציוניסט, נישטא מער זי בא-
ליבטע ביי אלע פרויען - ד"ר פרישבערג לאה, ד"ר טרובאטא.

טראגיש איז אומגעקומען אונדזער אקוליסט ד"ר שאפיר, באגיינענדיק
זעלבסטמארד אין רוסלאנד.

זומגלויבלעך איז אז דער יונגער, קרעפטיקער, שטארקער ד"ר טעגאל בארי
דער פעתיקער כירורג, דער יידישער גוי, איז אומגעקומען צוזאמען
מיט לע יידן.

אויך זי האטיידענע דאקטוירים זכור גוט באוויסטע ביי אונדזער באפעל-
קערונג - ד"ר ציפענדוק, ד"ר פאליאק, ד"ר באט, ד"ר האפמאן זיינען

מער גיטט ארויסן אונזן

פון אונדזער יונגערע קלינגן (די דריטע גענעראציע ראונער, יידישע דאקטוירים), זיינען צומעקומען ד"ר צייטלין נאמא, ד"ר וויינערמאן יודיקע, ד"ר טאבעלשניק מיטא, ד"ר טאטא, ד"ר דאמבראוויץ פעליא.

אלס העלר זייף דעם של כס זיין קומף מיט דייטשע בזלנים איז געפאלן ד"ר פראדוילא דער קעמפענדיקער אראט פון דער דריטער אומי.

פון די לעצטן פארבליבענע קאללעגן, אויך קעמפער געגען די פאשיסטישע ארדעט - א טייל שטייט יעצט אויף דער וואך פון דעם געזונט פון דער הארצטע (ד"ר שטיינמאן, ד"ר מארגוליעץ, ד"ר סוכרמאן).

א טייל איז פארבליבן אין פוילן (ד"ר גוזמאן טאמא - יעצט אילסקי טאניסלאוו, ד"ר האטט, ד"ר פרישערג).

ד"ר רוט שמועל פון 1938 אין אמעריקע (א.ט.א) אנגעזענער וויסנשאפטלעכער מעדיקער אין זעם געהיט פון פאטאלאגישע אנטאמיע.

דערמאנענדיק זיך אין אונדזערע ראונער יידישע מעדיקער קען מען נישט פארגעסן די צייטן-דאקטוירים: פעטיט, גולא, מיזליש, פעפערמאן, וואמאן שומר, האסט-גורמאן, געלמאן מרש מיט דעם בארימטן אלטן וועטערין.

צייט-דאקטאר סוכרמאן, וועמענס צוויי פינגער זיינען געווען די כעס טע קליינעסטע גאס ארויסרייסן ציין אין אן דריטאק.

און ווער געדענקט נישט די אלע פעלשטערט: יאטאלבע, דער ניינציק-יע-ריקער ייד, וועמענס מאן זיינען געווען די באליבסטע היי אלע ראונע יידן.

יאטל ילבעט מאז פלעג היילן אלע מכות! און שטענדיק מיט ערפאלג.

און דער אלטער שמואל יוסע טאטע יעדער ראונער יידיש קינד האט לאנגע יאהרן געדיינט דעם צוקניטשטן אהגעברענגטן אלז פון זעם אלטן פעלטשער, ווען ער פלעגט אויסהאכן מיט דעם אויער, און גאנץ אפט דעם גערוך פון אלקאהאל, ווייל אן א שקאליק פלעגט ער צום פאשיסט נישט גיין.

און דער שטאלמער פעלטשער וויינערמאן, דער טענצאליט פון ווענערישע קראנקהייטן, דער באליבסטער פעלטשער פון קראנער גאס און צומעגענט דער ערן פארזיצענדיק פון אונדזער ראונער יידישער "פאזשאווע קא-מאנדע" ?

עס שטייען היר אויך פאר די ווייגן אונדזערע אלטע אפטייקערס.

העליע קירשען, טאנדבערג די יידישע אריסטאקראטישע אפטייקן און די פאלקסטומלעכע - קארט און מאדע און ראזענקראנץ. מאן שרייבן אגאנאן בוך פון אונדזערע ראונער יידישע מעדיקער, דער טרויעריקער טן-ההל פון אונדזערע מעדיצינער:

די יידישע שטאט ראונע האט פארמישט העכער 80 מעדיצינער, עס איז

געבליבן קומ 12-10 !!!

כמעט אלע צומעקומען אין ראונע, ערמארדעט אויף דעם בעסטעליען אופן; צוזאמען מיט אונדזערע קדושים געפונען זיך יעצט אין די גריבער

ד י ק א ט א ט ר א פ ע .

די זייטן האבן פארנומען דעם 30-טן יוני 1941.
 פארנומען די שטאט האבן זיי נישט געווארן פלוג-בלעט-
 לעך, אז זיי מוזן צעשטערן די יידישע גאסן, ווי בערקא-יוסעלעוויטש,
 וועלכע זיי האבן געזאלעך צעשטערט.
 נאך דעם פארנומען די שטאט, האבן די אוקראינישע פאליציי און
 געסטאפא אראפגענומען 500 יידן ווי פראנקשטיין יוטף, געלאמא ווייז
 וויינשעלבוים, קאפלון ש. מארקוס ישראל, סיראש און אנדערע, זיי צו-
 מארדעט אונדז ביאלע גאס. סאיז אונדז געווען פאלן ווען פון די יידן
 נאך ברויז, האט מען ארויסגענומען יידן און זיי צומארדעט.
 דעם ארטן האבט איז געשטאן געווארן דער יודן-ראט, צו וועלכן עס האבן
 געהערט: דעמער חיים, בוז פישל, שמוץ לייבל, בערגמאן א.א.וו.
 דעם 5-טן נאוועמבער 1941 איז געווען אין שטאט אויסגעקלעבט א מעל-
 דונג פון געסטאפא און יודן-ראט, אז אלע יידן, וועלכע האבן נישט
 קיין זיינען, מוזן זיך צושטעלן דעם 6-טן ד.מ. פריה מיינען גראבניק,
 מיין צוועק זיי איבערשליסן אין א אריינט-לאגער, זיי זאלן מיטנעמען
 מיט זיך די בעסערע זאכן, וועלכע זיי פארמאגן.
 דעם 6-טן נאוועמבער האבן זיך אראפגענומען אונדז דעם גראבניק אריבער
 19500 יידן, עס איז געווען זייער א קלער, שניידיקער טאג, ווי עס איז
 האבן זיי געווארט אוקראינישע פאליציי און זייטשע געסטאפא.
 נאכן נאכט זיין אונדז דער קעלט א געזען טאג, זיינען די יידן רעפארמירטע
 געטריבן געווארן דורך די מערדער אונדז די סאטנעקעט, ווי טזיינען טויזן
 פון פריער געווען צוגעברייט גרינקער. אלע וועגן זיינען געווען ארום-
 געשטעלט מיט ס. ס. מערדער און אוקראינישע פאליציי מיט מיינען געווער.
 די יידן האבן זיך געמוזט אליין אויסטון, און אזוי זיינען זיי דערשטאן
 געווארן. צווישן די אומגעקומענע זיינען אונדז געווען די נענים :
 מה - יפה און משה אליעזר רויטענבערג. זיי מערדער זיינען פארשטאלטן גע-
 ווארן דורך דעם רב מה-יפה.
 דאס אנטון פון די דערשטענע איז געווארן אנגעפירט אין דער גרויסער טול
 צו לעבן געבליבענע יידישע פרויען האבן געמוזט פארטריין דאס אנטון
 פון זיי צומארדעטע, און נישט איינע האט דערקענט דאס אנטון פון קינדער,
 עלטערן, שוועסטער און בילדער.
 מיט א פאר וואכן שטעטע איז געשטאן געווארן אין ראוווע א געטא אונדז
 די גאסן: ענדע פאניאטארוסקי, ליגעלאנאוו-מירליאנע, פיעקערסקע.
 די יידן האבן געלעבט אין געטא און זייער שווערע בייגונגען.
 די אוקראינישע פאליציי האט באוואכט די געטא, און נישט ערלויבט די
 יידן קומען אין פארקער מיט דער אויסערלעכער וועלט. די יידן זיינען
 יעדן טאג געטריבן געווארן אונדז שווערע אריינט. עס איז כדאי צו האמע-
 קן, אז דער ראוווער זייגוויינער פון יודן ראט פישעלע בוז יפה שמו

די מצבה פון אונדזערע קדושים
אין די ראזנער סאמענקעס

וזכרו, האט אנגעטון די יידן שרעקלעכע יסורים, און זיי טקעלעך געפייניקט.

דעם 13-טן יולי 1942 איז פלוצלונג באלוינטן געווארן די בעסטע
און צומעסטעלט געווארן מיט א גרויסער צאל אוקראינישע פאליציי
אויסשטולטע אין גאליציע.

די יידן זיינען ארויסגעטריבן געווארן פון די שטער, אריינגעשליסן דערט געווארן אין ספעציעל צוגעגרייכט וואגנעס און אפגעפירט געווארן

אין יאנאווע-דאלינע, ווו זיי זיינען אלע דערשאסן געווארן.
אין האט געארגייט די באנצע צייט אלעס פון-פארן ביי א דיי-טן מאיאר.
טיפרא, וועלכער איז געווען דער בעל-הבית פון אלע ארגייטער האט מיר

דערציילט פון דער אקציע, איך האב דאס געמאלדן דעם ה' ראטנער דעם פירער פון 'וודן-ראט', וועלכער האט נישט געלייגט קיין אכט אויף דעם.

נאך דער ליקווידאציע פון געטמא בין איך מיט מייז קינד אוועק

אין וואלד אין פארמיזאנקע אין אטרייזד " מעדעווייעדיאוו",

וורו איך האב זיך אקטיוו באטייליקט אין די קאמפן געגען די דייטשע
מערדער און זיך נוקם געווען פאר אונדזערע ברודער ביז דער נאפרייאונג
פון האלונד דורך דער סאוויעטישער ארמיי.

~~~~~

§ 502

אינזש. ז. פינקלשטיין.

סדרת פון דעם גרויסן קיר.

ווי באוויסט געפינט זיך דער גרויסער קבר פון די 17 טויזנט ראווער יידן אומגעקומענע אין באוועמבער 1941 אין די טאטנעקעט 6 קילאמעטער אונטער דער שטאט. דער וואלד-וועסטער וועלכער האט געהאט יוז-יערלעך פארן קריג די יידישע יוגנט ביי זיך צו גאטס צו אין די גרויסע לב בעומר פייערונגען אדער אנדערע יוגנט אויספלוגן און האט זעכציג גוט פארדינט, דעראיילט וועגן דעם מאסן-מארד און וועגן קבר פאלגענדעס: די נאציס האבן געפונען פאר נויטיק אומבריינגען די יידן זינט ווי זיי האבן זיך אומגעטון געוויילט וון ווי זיי האבן די בעסטע מיטלן דומער פארברייט - די טאטנעקעט. אויף דעם פלאץ האט מען צוגעברייט דעם מאסן-מארד.

שוין פון פארמאג איז אפגעטלאסן געווארן אין יארצייט פון די 3 קילאמעטער דער גאנצער פארקער צו דעם וואלד. די נאציס האבן נישט צוגעלאזט קיינעם פון דער ציוויל באפעלקערונג זאל זיין א לעבעדיקער עדות. די "היליגע" ארבעט איז דורכגעמאכט געווארן דורך זיי זעלבסט.

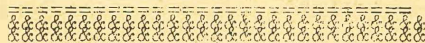
דאס צוגרייטן דעם קבר האבן פריער מיט אייניקע טעג געמאכט אינגע מענטשן וועלכע חזקן נישט געוויסט דעם צוועק פונדעם ארבעט. ער זעלבסט איז אויך נישט געווען דערביי, נאר ער האט געזען פון שטוב די טראגדיע און געהערט די שיסעריי און די ביז הימל דערגענוע געשרייען. אין מסך פון דריי טעג נאכן אויספירן דעם גרויסן מארד, דעראיילט דער וואלד-וועסטער, האט זיך סטאביל די ערד, וועלכע האט צוגעדעקט דעם גרויסן קבר זיך געהאלטן אין איין הויבן. דער קאמף פון די נישט דערשא-סענע און לעבעדיק באגראבענע האט לענג געדויערט.

זיינע טעג-לייט האבן כאקומען מורא דורכגיין דורך דעם פלאץ צפילן היינט.

אין אפריל יאר ארום אין 1944 קומען עס איז אומגעקומען די רויזע/דומי אין געטען אפאל וועלכער האט אלעמען דערויטערט. א פויער האט זיך געוואלט באזארגן מיט א פונדעלע זון איז ארויסגעפארן אויף דעם פלאץ זיך די טאטנעקעט צום האקער. מ'זענדיק די ערשטע מענטשע האט ער זיך אנגעטויטן אויף א קינדעריש הענטל און באל דרויסער אויף טיילן פון קינדערישע קערפערלעך. ער האט אונטערגעבראכן די ארבייט און געמאלדן דער נ.ק.ח. ד. ווען זיי זיינען געקומען און אויפגעזעקט א דינע שיכט פון 20 סענטי-מעטער האבן האט זיך באוויזן א קבר מיט א פאר חונדערט יידישע קינדער-לער.

א ספעציעלע קאמיסיע האט צוזאמענגעשטעלט א פראטאקאל און באזירט צו באווייזען דעם ארט.

די פריש צוריקגעקערטע ווערנער יידן זענען לעצנדיק זיך נ'ר אויף
וויילע אין זייער געבורט-שטאט, האבן זיך ענמוישט אין זייערע
טוימען, עפעס ש'וואר פון זייערע קינדער קרובים א זכר פון
יידיש לעבן, און אויך נישט קיין זכר פון עפעס וואס פון דער
פראכטפולער פארגאנגענהייט. זיי האבן דאן אוועקגעשטעלט אויף דעם
הייליקן שרש אויף דעם מאטן-קבר א מאנומענט פאר די קומענדיגע דורות
באשיידן אויף די מאבא אבער דורכגעדרונגען מיט ווייטיק פארן בורל
וואס האט געטראפן אנדזערע ברידער און ליבע צו די וועלכע האבן
אזוי נישט לאנג צוזאמען מיט אונדז אלע געשמידט די גאלדענע קייט
פון אונדזער פאלק.

אינזש. ז. הינקלשטיין.

עירות פון דעם גרויסן קהיל.

ווי באוויסט געפינט זיך דער גרויסער קבר פון די 17 טויזנט ראווער יידן אומגעקומענע אין נאוועמבער 1941 אין די טאטנעקסט 6 קילאמעטער אָ אונטער דער טאט. דער וואלד-וועסטער וועלכער האט געהאט יאר-יעולעך פארן קריג די יידישע יוגנט ביי זיך צו גאט צו אין די גרויסע לג בעומר פייערונגען אדער אנדערע יוגנט אויסטלוגן און האט דערביי גוט פארדינט, דעראיילט וועגן דעם מאסן-מארד און וועגן קבר פאלגענדעס: די נאציס האבן געפונען פאר נויטיק אומבריינגען די יידן דארט ווי זיי האבן זיך אנטקעטן געוויילט ווי זיי האבן די בעסטע מינוטן ווער פארברייט - די טאטנעקסט. אויף דעם פלאץ האט מען צוגעברייט דעם מאסן-מארד.

שוין פון פערטאג איז אפגעטלאסן געווארן אין דרויסט פון די 3 קילאמעטער דער געזאמטער פארקער צו דעם וואלד. די נאציס האבן נישט צוגעלאזט קיינעם פון דער אייריל באפעלקערונג דאל זיין א לעמדיקער ערות. די "פיליגע" ארבעט איז דורכגעמאכט געווארן דורך זיי זעלבסט. דאס צוגרייטן דעם קבר האבן פריער מיט אייניקע טעג געמאכט איבער מענטשן וועלכע האבן נישט געוויסט דעם צוועק פון דער ארבעט. ער זעלבסט איז אויך נישט געווען דערביי, אדער ער האט געזען פון שטוב די טראגעדיע און געטעט די שטערני און די ביז הימל דערגעענדע געטרייען. אין משך פון דריי טעג נאכן אויספירן דעם גרויסן מארד, דעראיילט דער וואלד-וועסטער, האט זיך סטאביל די ערד, וועלכע האט אבערדעקט דעם גרויסן קבר זיך געהאלטן אין איין הויבן. דער קאמף פון די נישט דערשא-טענע און לעמדיק באגראבענע האט לענג געדויערט.

זיינע שטוב-לייט האבן באקומען מורא דורכגיין דורך דעם פלאץ היילן ביי שטוב. אין אפריל יאר ארום אין 1944 קומען עס איז אנגעקומען די רויט/דרייט איז געטען שטיל וועלכער האט אלעמען דערשייטערט. א פריער האט זיך געוואלט באזארגן מיט א פארזעלע וון איז אריינגעפארן אויף דעם פלאץ זיך די טאטנעקסט צום האקער. טאכענטיק די ערשטע מענטשע האט ער זיך אנגעטוישן אויף א קינדערש הענטל און באל דרויסער אויף טיילן פון קינדערשע קערמערלעך. ער האט אונטערגעבראכן די ארבייט און געמאלדן דער נ.ק.ה. ר. ווען זיי זיינען געקומען און צוגעצוקט א דינע שיכט פון 20 טעגטי-מעטער גארן האט זיך באוויזן א קבר מיט א פאר חונדערט יידישע קינדער-לעך.

א ספעציעלע קאמיסיע האט אונטערגעטעלט א פראטאקאל וון באזוכט צו בארעכענען דעם ארט.

דער ערשטער מאסן-מארד אין ראדאוו.

שוין פון די ערשטע טעג אן, ווען די דייטשע בעסטיעס האבן אנגעהויבן צו בושעווען אין ראדאוו האבן די יידן געלעבט אין א מאדנע פאר. עפעס האט געפילט איבערלעךערער מענטש אז די זאך וועט זיך נישט גוט ענדיקן. די טפאראדישע ארעסטן פון יידן, וועלכע מען האט שוין געהאט נישט געזעהן, דאס אוועקנעמען פון אטשעויער די 50 פרויען, וועלכע מען האט בלייב אוועקגעפירט און געהרגעט (דאס איז געווען אין די ערשטע טעג) האבן אריינגעבראכט אין די הערצער פון די יידן א געפערליכען פחד, וועלכער איז נאך פארגעסערט געווארן אין די ערשטע טעג פון נאוועמבער 1941.

ווען עס זיינען אויסגעהאנגען געווארן אפישן וואס האבן געמאל-דן אווישן אנדערן אז די ארבייטער וועלכע ארבייטן פאר דער מלוכה זאלן במשך פון אייניקע טעג אויסקויפן זייער ארבעטס-אויסווייז. עס זיינען דאן ענטשטאנען פארטיידענע השערות. אייניקע האבן געלויבט אז מען וועט די ארבייטער ארויסשיקן קיין דייטשלאנד אויף ארבייט, אנדערע האבן געמיינט אז די נישט ארבייטער וועט מען אויפנעמען אין געטא. דער יודן-ראט זעלבסט האט נישט געקענט אויסטייטשן דעם באפעל.

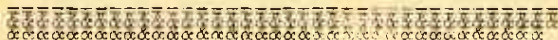
דעם 4.11 יאר 1941 11 אזיגער אינדערפרי האבן זיך ווייטער האוויזן אפישן; וועלכע האבן באטאגט אז די יידן וועלכע האבן קיינע ארבעטס-אויסווייזן זאלן זיך מעלדן דעם 5-טן נאוועמבער 6 אזיגער פריה אויף דעם פלאץ מאסציקי, עס איז ערלויבט מיטצונעמען מיט זיך ביז 10 קג. באגאזש. פאר זיך נישט שטעלן דראהט-טויט שטראף. די יידן וועלכע באזיצן ארבעטס-אויסווייזן זאלן זיך פארזאמלן אויף דריי טעג מיט עסן און וואסער, און בלייבן זיצן אין זייערע הייזער, און נישט ארויסגיין אויף דער גאס. אחוץ דעם איז אומגעגאנגען די יידישע פאליציי פון שטוב צו שטוב און דאס זעלבע געמאלדן.

דעמאלטן טאג 4 אזיגער נאכמיטאג איז פלוצלונג די שטאט ארום-גערינגלט געווארן מיט שוץ-פאליציי, און מען האט נישט געקענט ארויס פון דער שטאט.

אט נעכסטן טאג 6 אזיגער אינדערפרי האבן אנגעהויבן צו שווימען צום פלאץ מאסציקי יידן מיט רוקזעק אויף די פלייצעס, פרויען מיט קינדער אויסגעוואשענע קליינע קינדער און קינדער-וועגעלעך. יידן זיינען אפילו געפארן מיט פיאקערס און אויטאס. עס האט זיך געזאמלט א המון בערך 17.000 מענטשן. פיל פון די מענטשן האבן זיך

אפילו נישט פארגעשטעלט דעם גורל וואס עס ווארט זיי. דער פלאץ איז געווען ארומגערינגלט מיט שוץ-פאליציי פון דייטשן און אוקראינער. ביי 9 אױבער אינדערפרי איז געפאלן א באפעל, אז אלע זאכן און פעק צוזאמענלייגן אויף איין ארט, אויטשטעלן זיך צו פיר מענטשן זיין א ריי און דורך דער באוואפענטער פאליציי זיינען די מענטשן אפגעפירט גע- ווארן אין דער ריכטונג פון די טאטענקעס. דארט איז שוין אלעס געווען פארבערייטעט. דער וואלד איז געווען באזעצט דורך ס. ס. מענער געט- טאפט מיט געשיצן. מען האט דעם חמון אריינגעפירט אין וועלדל. ערשט יעצט איז די מענטשן קלאר געווארן וועגן וואס עס האנדלט זיך, אז עס קומט פאר דער ערשטער מאסן-מארד פון די ראובער יידן. עס זיינען דאמאלסט אומגעקומען אן דעם מירד העכער 17 טויזנט יידן.

ז כ ר ו נ ס ל ב ר כ ה .

ז. לצדיכאווער.

=====

(א עדות פון די ראזנווער אקציעס)

איך בין אליין פון ראזנווע, און ווען איך בין אלס בעווען
16 יאר, בין איך בייגעווען ביל דערלך גרעסטער מענטשלעכער טראגעדיע.
איך בין בעווען אין ראזנווע פון דעם ערשטן טאג פון דער מלחמה-8
דעס 22.6.41 ביז דעם 12.9.43 בעוויינט אויף דער וואליע אונזאמען
מיט מינע עלטערן און שוועסטער.

די דייטשן זיינען פריי אין שטאט דעם 29.6.41, נאכדעם ווי
עס איז שטארק בעווע באמבארדירט די שטאט, און נאך די גאס-שלאכטן,
וואס האט געבראכט צו פיל פיל מענטשלעכע קרבנות.
איך מיט מינע עלטערן זיינען פארבליבן אין שטאט, ווי פיל אנדערע
יידן. די ערשטע טעג איז קיינער אויף דער גאס נישט ארויס.
שוין דעם 2.7 אדער דעם 3.7 1941 האט מען געכאפט א 1,000 יידן, פון
וועלכע 7.00 האט מען אפגעלעזט, און 300 זיינען שוין צוריק נישט
געקומען, וואס מיט זיי האט פאסירט האט מען נישט געוויסט.
אין די ערשטע דריי מאנאט האבן די פארבליבענע יידן געוויינט אין
זייערע וואוינונגען, און זעלסטן פלעגן זיי זיך ווייזן אין די גאסן.
יעדער האט געלעבט פון דעם וואס ער האט געהאט.
מ'פלעגט אפט כאפן יידן אויף פארשיידענע ארבייטן, ערשעהויפט צו
פירשער ארבייט.

שוין אין ערשטן מאנאט, וואס די דייטשן זיינען אריין, איז
געווען דורך זיי נאמינירט א יודן-ראט.
דער פארזיצנדער איז בעווען ראסנער. איך ווייס אז עס האבן געהערט
צו דעם יודן ראט אויך דער דירעקטאר פון גימנאזיע "אסוויאטע" -
ד"ר פלעשנער, פראפ. בערגמאן, גוז פישל און אנדערע, אבער זייערע
נעמען געדענק איך נישט.
די ביורא פון דעם יודן-ראט איז בעווען אויף פראנצוסקע גאס, אין דער
געביידע פון "טאז".

עס איז אויך געווען געשאפן א יידישע פאליציי. די דייטשן האבן
געגעבן א פערזאנלעכע, אז די יידן זאלן אפגעבן אלע ווערטפולע זאכן:
זילבער און גאלד, דער יידן ראט מיט דער הילף פון דער פאליציי האט
געמוזט אויספילן דעם באפעל, און זעהען אז די יידן זאלן דאס טון.
אז מהאט געדארפט אויסטעלן ארבייטער, פלעג זיך אויך מיט דעם פאר-
נעמען די יידישע פאליציי, די שטימונג ביי די יידן איז בעווען
שטארק א פאראווייפעלטע, טראץ דעם וואס מ'האט נישט געזעהן
וועגן געוויילד-טאטן לגבי יידן, אבער דער שוועק איז בעווען גרויס,
עס האט עפעס שלעכטעס געהאנגען אין דער לופט, מהאט נישט געוויסט

און זיך נישט געקענט פארשטעלן וואס וועט פאסירן.
אין מאנאט סעפטעמבער האבן פארשיידענע קריסטן דערציילט, אז גוראבט
גריבער אין די סאטענקעס, אדער קיינער האט נישט פארשטאנען זייער
אונזעק.

אפיר טעג פאר דער אזוי גערופענער ערשטער אקציע האט דער יידן-ראט
באפוילן שרייטלעך, אז די אלע וועלכע ארבייטן זאלן ארויסנעמען
ארבייט-אויסווייזן.

די יידן האבן נישט געוואוסט צו האבן אן אויסווייז אין פ'גוסע זאך,
אדער עס קען אמאל שאדן בריינגען.
די אלגעמיינע אומרוהיקייט האט זיך פארגעקערט. דעם 5.11.41 איז
ארויסגעגעבן געווארן א באפעל, אז די אלע וועלכע באזיצן נישט קיין
אויסווייז, זאלן זיך מעלדן דעם 7.11.41 א זיינער פרי אויף דעם
"גראבניק" (די פערזענע פון שטאט).

אין האט נישט געהאט קיין אויסווייז, האב אין זיך באהאלטן אויף
דעם גראבניק ביי א פוילישער פרטי מיט דעם נאמען וואזניאק, אן'אמא-
ליקע אנדערער דענסט-מיינל.
אין האט נאך באוויזן צו זעהען, ווי פיל יידן זיינען געפארן אויף
דאנזשעקעס מיט פעקלעך אדער צו פוט געגאנגען מאין דער ריכטונג פון
"גראבניק".

פיל משפחות האבן זיך אזוי ארום געמוזט צושיידן, די וועלכע האבן
געהאט אויסווייזן זיינען פארבליבן אין דער היפּס, און די וועלכע
האבן נישט באזיצט קיינע אויסווייזן זיינען געגאנגען אויף דעם
"גראבניק".

די קינדער זיינען געגאנגען, די עלטערן פארבליבן, אדער א פאטער
איז געגאנגען און פרוי און קינדער זיינען פארבליבן.
די דייטשי האבן אויך באפוילן, אז די וועלכע באזיצן אויסווייזן,
זאלן דריי טעג נישט ארויסגיין פון די וואינונגען.
קרוב 18,000 - 17,000 יידן האבן ארויסגעפירט דעם האפעל און אונזעק

אויף דעם גראבניק. דעם טאג, דעם טראגישן פרימאדען 6.11.41 איז
געפאלן דער ערשטער שניי. ליגענדיק געהאלטן ביי דער פוילישער פרוי
וואזניאק האב אין אפט געזען די שווערדיקע. ווי אויך האט זיך נאכ-
דעם דערוואוסט, האט מען זי יידן פון דעם גראבניק און זייערע זאכן
געפירט מיט פערשידענע וועגן צו די סאטענקעס.
פיל היבן געפרוהט אנטלויפן אויף דעם וועג, און זיי זיי האט מען
געשאטן.

וואס פאר א שרעקלעכע, אומבאשרייבלעכע טראגעדיע האט פאסירט דארט,
האבן מיר זיך שפעטער דערוואוסט. אין ווייט נישט ווי אזוי מיר האבן
דאס געקענט איבערלעבן. צווישן און שרעק - דאס איז געווארן דער חבץ
פון אנדערע לעבן.

מיינע עלטערן האב אין דעם 6.11 געטראפן אין דער היים, זיי האבן זיך אויך באוויזן אויסצוהאלטן, און מיין שוועסטער האט געהאט אנ'אויסווייז.

אזוי איז אריבער די ערשטע = "אקציע".

עס האט זיך ארויסגעלאזט א קלאנג צווישן די פארבלייבענע יידן, אז דער יידן-ראט, האט געוואלט אפאר טעג פריער און וואס פאר א שוועקלעכע

זאך עס הגדלת זיך, און וועגן דעם אז עס איז געווען בעסער או בא-

זיצן אנ'אויסווייז האבן זיי אויך געוואלט.

דעם 9-טן נאוועמבער אדער דעם 10-טן נאוועמבער 1941 איז ארויס א באפעל, אז די יידן זאלן זיך איבערזידלען אין איין רעגיון פון

דער שטאט, און עס איז געשאפן געווארן א געטא.

דער פלאץ פון דעם געטא איז געווען זייער קליין. דער געטא האט

זיך געצויגן פון דער באן-ליניע (טאד-קאליעאוי) - אויף פאניו-

טאווסקי גאס ביז אולריכטס קינעטארן-הויז מיט די פאלגענדע בעסער:

גענסיא, פיעקארסקא, מידליארנא, א טייל פון ליגעיאנאווי ביז טאקא

פאבליק, זיין אלע קליינע בעסלעך פון דער טייל פון דער שטאט.

דער יידן-ראט האט זיך איבערגעצויגן פון פראנצוסקא גאס און באזעצט

זיך אויף פאניאטאווסקע גאס נומער 68 אין הויז פון חנה בערענשטיין.

אין מיט מיין פאמיליע האבן מיר געווינט אויף מידליארנע נומער 4

דאס איינגשאפט אין די וואינגלעך פון דער ראובער געטא איז גע-

ווען שטאק גרויס. מהאט געוואלט 6 - 5 פערזאן אין איין צימער.

אין געטא האבן כמעט אלע יידן געארבעט, און יעדער האט שוין געהאט

אנ'ארבייט-אויסווייז.

עס איז געשאפן געווארן פארשידענע ווארשטאטן, ווי שניידער, שיס-

טעריי, שטיקעריי און אנדערע.

די גאנצע פראדוקציע איז געגאנגען פאר די דייטשן.

אין דער צייט איז דערגאנגען קלאנגען, אז ארום ראובע אין דער

געבעט, פארשידענע שטעט און שטעטלעך - האבן זיך אנגעהויבן די

אקציעס פון מארדן יידן. מיר האבן אלע געלעבט אין גרויס שרעק,

שטענדיק אונגעשטרייבט, אז אין א געוויסן מאמענט וועט מען אונז

פארנעמען. מ'האט געזאגט אז מען וועט נעמען פריער קינדער פון פאר-

שיידענעם עלטער.

עס האבן זיך אויך אנגעהויבן פיל רויבערייען, דורכגעפויט דורן

די אוקראינער. די אומרויאקייט האט געוואקסן פון טאג צו טאג.

מ'האט אנגעהויבן רעדן, מזאל אנטלויפן פון געטא. ווער עס האט

געקאנט - האט עס נישט. פיל האבן זיך אנגעהויבן שאפן "טבראנען"

אויף זיך צו באהאלטן. עס האט זיך פארשפרייט א קלאנג, אז דער יידן-

ראט האט פאר זיך צוגעגרייט א גוטן "טבראנע".

מיינע עלטערן האבן געטראכט זיך צו באהאלטן ביי קריסטן. מיין פעטער

האט באשלאסן צו בלייבן אין געטא. איך מ'האט מיין שוועסטער זיינען

מיר אונז די ערשטע. מיין שוועסטער האט געארעט אלס דינסט ביי

דייטשן. מיר האבן באוויזן אנטלויפן אפאר טעג איידער עס האט זיך

אנגעהויבן די צווייטע אקציע.

מיר זיינען אוועק דעם 13-יולי 1942 נישט וויסענדיק אז שוין דעם 14-טן ד.מ. וועט זיין דער צווייטער אקט פון דער שוועקלעכער טראגעדיע.

דעם טאג איז די געטא געווארן ארומגערינגלט דורך דייטשער און אוקראינישער פאליציי.

די סך ליבענע לידן, זיינען ארויסגעפירט געווארן און עס האט זיך געטראפן דער זעלבער שוועקלעכער גורל.

ווי איך האב זיך שטעטער דערוואוסט, זיינען זייט אומגעקומען אויף ביאלע גאס און אין יאנאווע דאלינע (ביי קאסאמאטל).

אין זעלבסט ביז נאך אין ראוווע געווען פון דעם 13-טן יולי 1942 ביז דעם 12-טן סעפטעמבער 1943.

אין האב דורכגעמאכט מיינע יונגסטע יאהרן אין שטענדיקן שרעק.

פון דעם 14-טן יולי 1942 ביז דעם 17-טן אויגוסט 1942 בין זיך געווען אויסגעבחהלטן אויף א בויזעם אוממען מיט מיינ שוועסטער.

אז עס איז געווארן דער געפאר ברויס, זיינען מיר פון דארטן ארויס, אבער מיר האבן זיך פארלוירן ארויסגייענדיק, און מער האב איך שוין מיינ שוועסטער נישט געזעהן.

אין האב זיך דערלאנגט צום לערער פאנעק, און איך האב זיך אויסגעבעהאלטן ביז דעם 19-טן אויגוסט.

אין האב געוואוסט זוכן מיינע עלטערן ביי פערשיידענע קריסטן,

אבער עס איז געווען אומזינסט.

אין בין שוועק צו אונדזער אנאמאליקע דינסט-מיידל כאדאנווסקא נאדיע אויף דער פינקטע גאס נומער 18, אויף דער ווילנע, ווי איך בין געווען פארשפארט א לענגערע צייט.

זיך קען יעצט נישט באשרייבן מיינע ליידן דארט. איך בין אויך א מא-

נאט צייט געלעבן אין א בארטן אין א גרייב, ביז עס האט מיר נישט געפונען א הונט פון צוביסן.

צום סוף האט אויך מיר רחמנות געהאט א קריסטן פון דארף דווארעץ - בארדנער - פראנציסקא, ביי וועלכער איך האב שווער געארבעט, ביז מען האט זיך דערוואוסט אז איך בין א יידישע מיידל.

אבער עס איז מיר געלונגען צו אנטלויפן קיין קאוועל אלט פאלקס-

רייזשעק אויף דעם נאמען בארדנא. די קריסטן בארדנא פראנציסקא האט מיר מיטגעגעבן א מעטריקע פון אירע א פטראליזירטע סכטער.

נישט דאס איז געווען דער סוף פון מיינע ליידן און צרות, איך האב נאך געדארפט דורכמאכן א גאנצע "גענוגע" אין דייטשלאנד - ווי מהאט מיר פארשיקט.

ערשט דעם 30-יוני 1945 בין זיך געווארן דארטן באפרייט.

אין האב זיך קורצן דערמאנט נאר מיינע טערזעלעכע איבערלעבונגען,

ווייל עס איז שווער נישט צו דערמאנען, אבער נישט דאס איז געווען

מיינ שוועק. איך האב געוואלט פון מיינ פערמוטשעטן זכרון, אויסגעבעטן

דאס, וואס איך האב געדרינקט פון דער טובאשרייבלעכער גרויסער פרא-

געדיע פון אונדזער לידן אין ראוווע. עס איז זייער שווער וועגן דעם צו רעדן, זייער שווער צו שרייבן, דאס האבן פלאצט פון ווייטאק.

אין ווייט נישט ווי אזוי איך האב עס אריבערגעטראגן.

אויף די חורבנות פון מיינ געבורטס שטאט.

היינט בין אנגעקומען קיין דאווע 2 מאנאטן נאכן נויטברוך
פון קריג, דורכגעשענדיק דורך פערברענטע, חרוב געווארענע שטעט
און שטעטלעך, און דערוועגן פאר זיך מיט נייגעריקייט פון א בן-עיר
א גאנצע נישט געווינטע שטאט מיט דער " וואליע " צוזאמען. אויסער
אין קרבן וואס די שטאט האט געבראכט דורך א באמבע וואס איז געפאלן
אויף א גלעזער שטוב אנשטאט אויף פיסיוקס זאוואד. אמת עס האט זיך
געפילט איבעראל א ליידיקייט און א קאלטע פוסטקייט. נישט נאר די
וואליע איז געווען אויסגעליידיקט, זי איז דרך אגב, שטענדיק נישט
געווען שטענדיק אנגעזעטיקט. נאר אפילו דער טאמ "פופיק", דער
צענדער פון שטאט מיט דערנאממאליקער שטענדיק סומעלדוקער " כרומ"
ווי איר האט געקענט קריגן פון א בייטש פארן בעלגעבלה ביז "קניא-
זיערט" ספרים. - די ברייטע מיזחמדיקע שפייזערן פון א שטיק וואלין,
די " פאניטארוסקע " גאט מיט די זינגעפולטע געוועלכער און סקלאדן,
- דאס אלעס איז שוין נישט געווען צו דערקענען. וואוהין הארונ חביב,
דער שטיבל פון שטאט, די אמאליקע 3-טע מאי גאט מיט איר האלב מאדערנעס
אויסזעצן, איז שוין געשטאנען ווי א פארשעמטע מיט אראפגעלאזטע
ברעמען, דורך אירע פארמאכטע שטארן און עללן ~~געשטאנען~~ שוין פענסטער
אין מיטן די וואכעדיקע טעג. עס האט זיך שוין געפילט דורטן " צו-
געזעקטן שטיבל א זינגא פון טרויער וואס דערנעמענטערט זיך צו דער
שטאט.

עס האט גיט געהאלפן דאס, וואס איז אמאליקן ברייטן מאנופאקטור גע-
שעפט פון "וואובמיטער" האט זיך געעפנט א קאמטאמאליקע שפיין
געשעפט, ווי מהאט אויך געקענט קריגן אויפן ערשטן שטאק א שטיקל
לייבונט אן א "אטשעווער" אויף חבויכים ר'ל(פערטטייט זיך, דורך א
צעטל פון זאקס, אז דער בעזער ליגט שוין נישט) - און א האלדן לי-
טער ריינעס " מאטקאווסקער" פאר מיזחמדיקע מיט זיך 5 ליידיקע
פלעשער. עס האט נישט געווען צו זיך דער שרייבער מעגאפאן, וועל-
כער האט געגעהילכט איבערן שטאט פון " בעלבוט" קינא, און דאך ווי
ליב און טייער איז געווען פאר יעדן געבוירענעס און ערצויגענעס
אין דער שטאט, יעדעס ווינקעלע און יעדער בעזירק. "קרסטנע" מיט
איר ארימקייט נ.נ. " קאווקאז " מיט איר עמך און אפילו
די שווארצע בערזע, וועלכע האט צוגעהאלפן עס זאל צו יעדער צייט זיין

א מנין אין ר'ליביזטעט ביהמ"ד.

פעטשטן פארט אנדערע זידן ווערן צוגעוואוינט צו אלעס. האט לעבן
האט זיך ווייטער געצויגן אין א מאנטאנען צושטאנד. די צייט האט
הערצן נאך געפאדערט אז ארימקייט זאל זיין א יחוט און ווי שטייט
דארט געשריבן " יאס ענינותא לישראל " עס איז צוגעשטעלט ארימקייט

פאר זידן. האט מען גענומען זוכן פרייך אין דער ארבעט. זיי איבערשויבן
טונג'אז געקומען זייער גיך. דער אינטעליגענט איז אוועק גיין ביורא,
דער ארבעטער אין "ארטיעל" און דער קליין-הענדלער אלס "זאוכאד"
(טערוואלאר). דאס לעבן האט זיך נארמאליזירט. עס איז אויך אוועק
די לעצטע שריק צו געהן שטאצירן אין די " ליובאמירסקע " און " מאט-
שטיצקי " געטבער. אונזערן שטאט. די לאקאלע לופט איז געווארן גרינגער
און דער אטעם א פרייערער. דער עכט פון פרייליכע געזאנגען האט זיך
געלאזט. הערן אומעסטן און אנדערע יוגנט האט אויך גיך אויסגעקאפט

די נייעלע מעלאדיעס וואס די רוים-ארמיער האבן געברענגט מיט זיך פון
פיליפפער אפאלטנער וועג.

דאס לעצטע מאל האבן אין זיך געזעגענט מיט מיין דאמאלסט לעבעדיקער
ראוונע, ווען מיררויטארמיער, זענען געלעגן אויף די בערג אונטערן
שטאט. עס איז געווען אין 4-טן טאג פון ייזעס קריג, דעם 25-טן יוני
1941 פארנאכט נאכדעם ווי די זון האט זיך שוין געזעט, האבן מיר
דערהערט דעם יאמערלעכן וועג-געשריי און געוואלט אלאס וואס האט זיך
געטראגן פון הארץ פון שטאט, פון דער יידישער מחנה וועלכע איז אדום-
געלאפן ווי צומילטע צווישן די געדיכטע שווארצע וואלקען פון און
פלאמען וואס האבן זיך געטראגן פון די נאר וואס באמבארדירטע נאכט.
פערברוארן אויף וואקזאלנע גאס.

די שטאט איז געלעגן פאר מיר דורכזעהענדיק ווי אין א טאל אויף וועלכן
עס העכנט א גרויסער פאקעל פון בעלייכט זי. דא און דארט האבן די
וואלקען לויף צוגעדעקט מיט שטעט א טייל שטאט, אבער גלייך האט
זיך דורכגעריסן ווי א גרויסע לאוונע א צונג פלאס פייער צוהייבן די
שווערע כמערע און מיר געוויזן די שטאט צום לעצטן מאל. 08080808
פערטאג. זענען מיר אפגעטראטן און געלאזט די שטאט אויף היקר .....
..... זיין פעברואר 1944 איז ראוונע בעפרייט געווארן דורך די
רוסן. אויף די פיל בריוו, וועלכע זיינען כמעט מיטגעבאנגען נאך דעם
מיליטער זיין שטאט אריין, מיט שווארצע וועגן ראוונער תושבים, איז
אנגעקומען איין ענטפער פאר אלעמען - דער אדרעסאט איז נישטא.
די קריגס-קארעספאנדענצן האבן אין די דריטע צייטונגען דערזעהלט
אביסל ברייטער וועגן די קאמפן ביים נעמען די שטאט און צווייטער
אז די שטאט איז פוטט.....

איך ווייס נישט, מעגליך אז די ראוונער וועלכע האבן אויף זייער
דורכרייזע קיין פוילן נישט געוואלט בעזוכן די שטאט, האבן גוט געטון.
עס איז ביי זיי געבליבן און נישט אפגעשטעמט געווארן די ברייטע
פאנטאזיע פון זייער לעבעדיקע ראוונע. זיי האבן נישט געזען די יעצ-
טיקע ווירקליכקייט.....

דער צוג וואס זיך אפגעשטעלט געבן א בארג שטיינער און ציגל. דער קאנ-

דוקטור איז ארויס און אויסגעשריטן דיווא, אויף אוקראיניש, איך האב פון זעלבונאר אן; אבערהויבן קוקן דורך די צוכראכענע פענסטער פון וואגאן צו כאפן א בליק אויף דער פאנאראמע פון טיין שטאט גאר ווען דער צוג איז געקומען צום פאר ראונע, האב איך זיך אינטשינק-טיוו אוועקגעזעצט אויף דער כאנק און בעשלאטן - די לצרה בשעתה. לאמיר נאך אפאר מינוט לעבן מיט פאנטאסטישע בילדער איבער מיין ליבער געבורט-שטאט.

איך בין אראפ פון באן און אומזיסט געזוכט די לאנגע ריי פון די יידישע פורמאנעט. נישט געטראפן קיין שום יידיש פנים אויפן וועג. פאר זיך און פון ביידע זייטן וועג האט זיך ווי מצבות אנגעזעצן די הויכע קוימנס פון די אפגעברענטע הייזער אדער די בערג ציגל אויפן פלאץ ווי עס האט אמאל געלעבט די "ערעמע" קראסנע. אנטקעגן מיר איז אויפגעשוואמען א ניי-אויפגעקומענער מארק-שטח, וואס האט זיך אויס-געשפרייט צווישן דער אפגעברענטער "סטאלינער" שטיבל ביז צו דעם קהלה בנין וואס איז געבליבן שטייען ווי א לאמטערן און אויף וועמענס מזרח וואנט עס איז געבליבן די ציגל ווערטער "תלמוד תורה".

ווען איך האב געזען ארום זיך די רוהיגקייט אויף די אוקראינישע פנימער און די גלייכהילטיגקייט פון צוגלייך מיט מיר אנגעקומענע פערמ-דע שטאטזשירן, האב איך דערפילט ביזן בלוט די קלאנג-ווערטער פון ירמיהו הנביא, וועלכער איז ארוםגעגאנגען איבער די חורבות פון ירו-שלים, געזעצן פאר זיך ווי פרעמדע מענטשן טרעטן מיט גלייכהילטיגקייט איבער די רוהינען פון אמאליקן פראכט און בלאזן אט ער ביטער געזאגט: הויט וואו כל עוברי דרך, כי אין מכאוב כמכאוב... קוקט און זעט איר אלע פרעמדע דורכגעהער; וואס בעטדעטן אדער וואינען צווישן די חורבות פון אמאליקן שיינעם לעבן, צי איז דען דא ווער פון איך וואס זאל מיטפילן מיין ווייטיק. איך בין דאך א אלטער איינוואוינער פון די אמאל פרעכטיקע מקומות, איך האב אליין געזען מיט מיינע אויגן דאס פולטיינענדיקע פולבלוטיקע לעבן פון ירושלים.

אזוי בין איך בעטראפן די ערד פון דער אמאל רוישענדער "סוחר'שע" די קאמערטשעטקע ראונע, דא ווי איך בין געבוירן, זיך ערצויגן און וואס איז געווארן פון מיין שטאלצע פערבאנגענהייט פון מיין יוגענד קרויזן. איך הויב אן צו גיין איבער אירע פעריוואטע גאסן. מיינע פיס טראגן מיר איבער מיט אמאל פרעמד געווארענע טראטווארן. אלעס איז טויט, ווי אויף א אלטן פערלעזטן בית-עולם. דא און דארט זעהט מען גרויסן רייטשן וועלכע לייגן צונאנד איך בלייבן סעמעטריטע קוואדראטן די גאנץ געבליבענע ציגל פון די בנינים, ווי זיי זאלן וועלן שטעלן א מצבה צום אנדענקונג אז אמאל האט עקזיסטירט א שטאט ראונע און א מצבה אויך פאר די וועלכע האבן געוואלט בעהערשן ראונע מיט בלוט פון דער יידישער ראטע.

אט קומט איך צום אייביק שטיף געבליבענעם ביתן פון דער ישיבה" עץ חיים" אויף כמעלנע גאס. עס דוכט זיך מיר אז באלד וועל איך דארט טרעפן מיין ערשטן און בעסטן רבי פון דער יוגענד ר' ישראל וויינשטיין

הי'ד, דער זעלסטן דריבערער מענטש מיט א לויפערע נשמה, דער גרויסער בעל מדות טובות טובות און געניאלער בעל מטביר. ביין, עס איז דאס גיסטא. אויף זיין ארט איז זעלבן צימער וואוינס א אלטע אוקרענישער וועמענס קינדער זענען אנטלאפן פארן אריין פון די רוסן צום דייטשן, אויס מורע טעמער וועט עמיצער פון זייערע יידן-קרובות אויסטעהן תחית המתים און זיי דערקענען. איך לויף אין דער שקאלניע גאס, אפשר וועל זיך דאס זעען א טימן פון לעבן, פונדערווייטנס זעהט זיך ארויס די אלטע קלויז ווי עס האט אמאל מיט יארן געקעניגט דער " מעזריטשער" מגיד זצ"ל, א תלמיד מובהק פון בעש"ט הקדוש, מיט זיינע הייליקע תלמידים דער " חניא", ר' רלימל'קע און ר'זשא די אונזי גרויסע ברידער א.א. די קלויז איז גאנץ און שטעהט מיט אפענע פענסטער ווי אפענע וואונדן, אונז פון דאס הערט זיך א קהל, אבער גיסט קיין קול פון תורה אדער תפילה גאר א קול פון מאשינען וועלכע האבן געפונען אלס מקום מקלט צווישן די חורבות דווקא די אלטע שול און ארבעטן אויס וואל און וואליקעס. עס איז גאנץ געבליבן אויך די גרויסע שול, די אמאל שיינ געמאלטע שניידער שול שטעהט מיט פערמיערטע פענסטער, ווי פער-לייגטע פויערן כדי גיסט צו הערן דאס קלאפן און הירושן פון די פערד וועלכע שטעהען אינווייניק. ביין, דאס איז ביט אויגדער שקאלניע גאס. עס איז בלויז א חלום, אפשר וועלכן איך זעה אין וואד. ווי זיינען די שיינע יידן וואס פלעגן זיך ארויסלאזן פארנאכט פון די בתי-מדרשים? צי וועלן מיר שוין מער גיט הערן דאס זיסע בעימיהדיקע קול פון ר' יוסף דעם חזן פון אלטן בית-המדרש, ווי מיר פלעגן לויפן ראש-השנה בינאנטערן זיין " לדוד מזמור". גיסטא הרב מה-יפית הי'ד, מי זיין ליטווישן קנייט און הדרה פנימדיקן פערנעס, און וואו איז אהינגעקן-מען הרב ר' משה אליעזר א רב פון וואלינער שניט, מיטן עמן אויסזען און ענוה'דיקן האלטונג? יא, עס ווילט זיך וואס שנעלער זאטלויפן פון דאנען, אלץ איז פרעמד געווארן. אפילו די טויטע נאך געבליבענע בנינים-מאבות רופן גיסט צו זיך. דאס האפן ווערט אלץ מער פערקלעמט און א שוידער נעמט אדורך ווען דו קוקסט ארום זיך צו אומזיסט וואונטן אז עמיצער פון באקאנטע זאלן ארויסגיין פון דאס ווי דו האסט זיי איבערגעלאזט וואינען.

אין וויל זיך אויך א מינסט פארגעסן און לויף ארויס אויף דער הוימט-גאס, צו זיין צווישן מענטשן - הגם פרעמדע, דאך לעהדיקע. עס קומט מיר אנטקעגן א גיסט ערווארעטער יוגענד און ישיבת חבר א ראוו-נער תושב, משה לייזמאן. ער גייט אנגעטון אין מיליטערישן יוניפארם א דעמאבלירטער, זיין ברוסט איז בעהאנגען מיט 6 מעדאלן און אויס-צייכנונגען. ער איז גאר וואס געקומען פון ווייטן מורת - דערזעהלעט ער מיר מיט חערן אין די אויגן, פון מאגדזשוריע. ער האט דורכגעמאכט המעט אלע פראנטן, דערגאנגען מיט זיין טאגס בריגאדע ביז מורת פרייטן און פון דאס עריבערגעווארפן געווארן אויפן יאפאנישן פראנט. ער האט כשר מיט זיין בלוט פערדינט די אלע אויסצייכנונגען, און יעצט

ווען ער קומט צו זיך אין זיין געבורט-שטאט, מוז ער זוכן ער-
 געץ זי'רע ווי איבערצוגעכטיקן. ... אליין איז ער בעבליק פון
 א גרויס פארצווייגטער פאמיליע, וועלכע האבן איבערגעלאזט פיל
 באנצע הייזער נאר איבעראל ווי ער גייט טרעפט אן פרעמדע בליקן
 און קיין אויפמאט. איך גיי מיט אים אויפן מארק-פלאץ, דארט וועלן
 מיר פיליכט טרעפן זיך. מיר געיען צווישן געוויסע מענטשן מאסע
 וואס דראפען זיך אהין און צוריק, יעדער טראגט עפעס אויפן האנט
 און העט צו קויפן. א עלטערער קריסט טראגט אויפן האנט זי יירישן
 סורדיט, א קאפאטע מיט טימע-זיידענע קלאפן, ער זוכט צוויי נעולם
 א ייד, ווייל ער ווייסט אז נאר א ייד דארף עס צו האבן. דערזענדיק
 אונדז שטימט ער זיך צווישן דער מאסע און פארלויפט אונדז דעם
 וועג. מיר ווילן אויף דעם גיסט קוקן. עס קומען ביידע געדאנקען
 צו מיין דאס גיסט די ירושה פון מיין זעליקן פאטער הי'ר?
 מיר קענען דא לאנג גיסט צורומגיין, מען מוז ארויס פון קעמער.
 מיר הויבן אן צו פילן אז מיר טרעפן גיסט אויף קיין ערד, נאר אויף
 אומגעשניטענע פרייזטיק פערלויבענע לעכענס, די באנצע לופט איז
 ווי אנגעפילט מיט נשמות. נשמות, וועלכע האבן גיסט אויסגעלעבט
 זייער צייט אין גוף און דערפאר טרעפן זיי אין דער לופט. מיר
 האבן געדאנק א דוהער ייד, וועלכער האט זיך געראטעוועט צוזאמען
 מיט פרוי און קינד ביי א טעכטיקע פאמיליע אין א כווער נעבן דוכע.
 ער וואלט אין ראובע און ער פירט אונדז צו זיך אהיים. מיר גייען
 ווי שכורים, מיט אראפגעלאזטע קעפ איבער דער "סטאלינע" גאס.
 אונדזער בעבליכער דעראפהלע אונדז, צווישן איין זייען און צווישן
 זיינע טראגישע איבערגעבונגען און מיר קומען צו צום וועג, ווי
 אונדזערע בעסטע און טעכטער פון שטאט האבן אנגעהויבן זייער לעצטן
 "שטאנצור באנג" צו די ערשטע "טאטענקעס", צו דער גרויסער טורמע.
 דארטן איז א קליין הייזל האבן און אביסל אונרויפגעטראפענע יידן
 בעזעצט. איך האב דערזען די מעסט געמויערטע דריי-שטאקע געהיידע,
 די טורמע. און גיסט ווילענדיק האט זיך מיר דערמאנט דער ווייץ וואס
 ראובער האבן געהאט צו דעראיילן: עס איז אמאל ארויסגעפארן א מוי-
 ענטע פון א דארף אויף קארעאדע וועג, דאס ערשטע מאל אין מיר לעבן
 קיין ראובע, זי האט קיינמאל גיסט געזען קיין געמויערטע געביידע
 און ווען זיצענדיק אויף דער פוהר האט זי פלוצלונג דערזען ארייג-
 פארענדיקט אין שטאט, די ערשטע שיינע 3 שטאקע געביידע מיטן הויכן
 געמויערטן פארקאן ארום (דאס איז פערשטעהט זיך די טורמע) איז
 זי אזוי איבעראסט געווארן פון דעם אויסערלעכן גלאנץ אז זי האט
 זיך געוונטשן, איבער א יאר זאל איר זיך דארטן וואוינען.
 יא, מיר האבן געשעט און געאכט די נייע קולטור דערגרייכונגען,
 מיר זיינען נחמל געווארן פון די ערפינדונגען אין 20-טן יארהונדערט,

מיט איר טענהייט, ערמ'לגן זיך וואונדערט. מיר האבן אבער טערגעשטן
 אז זיך דעם אלעמען, זיך די יונג דערגרייכונגען זיצט די וועלט ביזנעס
 איה, דער וועלטער עמלעך, המן און טארקוועטאדע. יא, מיר האבן געהאפט
 און געמיינט אז אונזערע מיר די גרויסע עפאכע-מאכענדע ענדערונגען
 וועלכע זיינען פארגעקומען זיך דער וויטענשאפט איז אויך דער מענטש-
 מיט גאנצערע בעוועגונגן און עס זיינען טויזן ניחא די אמאליקע הינדערטן
 מיט זייער בלוט-דורשטיקע פעסלאנגען. עס איז אבער געקומען די גרויס-
 זאמל וויזקליכקייט און אויף אונדזערע אלייאנעס האבן מיר דערפילט אז
 אין די טעכטיקע קולטור בגינים וועלכע זענען וויפגעקויט בעוועגונג
 מיט אונדזער מיטהילף, כרייז און גרינגער און בעסער מאכן דעם לעבן פון
 אלע מענטשן. וויף דער וועלט, גראד זיך דימאנערמעט פון פלוצרשטער
 ציוויליזאציע זיצט דער זעלבער באדאך פון אמאל, נאר אנדערש דעם
 וועט דער אור-מענטש איז געווען נאקעט און האפן פאר דער וועלט
 מיט זינע שלעכטע אינסטינקטן, קומט דער מאדערנער קינדער-מערדער
 מיט א אונדזערע פראק און האלט דעם הלף מיט זיידענע הענטלעכקייט,
 די היילער מיט איז געקומען פון הויך פון היינטיקער ציוויליזאציע און
 פאר אונדז געבראכט טויט, איבערגעלאזט נאך זיך וורבות פון אונדזער
 גינען זיינעם עבר האבן מיר די לעבנט געהליבענע געירש'נט אייביק נישט
 דערפילטע וואונדן אין אונדזערע הערצער.

~~~~~  
 ~~~~~  
 ~~~~~

ד י ר א ו ר נ ע ר ש א ר י ת ה פ ל י ט ה
=====

ד י ע ר ש ט ע - ה - ז כ ר ה .

=====

נאך זעקס בלוטיקע יאהר פון קריג און פארניכטונג האבן די
על פיינט געראטעוועטע ביטל יידן פון ראוונע, זייענדיק צעשטויט
אין גאר דער וועלט גענומען שטראמען צווישן צו א נייער היים, און
קומענדיק ווייפן ברויטן מאסן-קבר פון זייער נאענטסטע האבן זיי
אפגעריכטעט א הייליקע חפילה און צוגעזאגט די קדושים, אז זיי וועלן
סאן אלעס מעגלעכעס אים נישט צו דערלאזן זיך איבערחזרן דעם נעסטן,
און מיט א קללה אויף די ליפן פארלאזט די פארשאלטענע ערד וועלכע
איז דורכגעווייקט מיט אידיש בלוט, האבן זיי זיך געלאזט אין וועג
אריין קיין ארץ ישראל.

דאס רוב פון די פארבליבענע יידן אין זייער נייער וועג, האבן
בעטרופן קיין דיטשלאנד אין לאבערן.

א אינציאטיוו ברופע פון ראוונער יידן, וועלכע געפונען זיך יעצט
אין לאגער פערענוואלד, ד"ר שטיינמאן, קוטין, גאלוב, גאלדענבערג
מיזלער, כץ און זליסקי - האבן איינגעארדענט אין פערשנווילר די
ערשטע ה ז כ ר ה צום פינפטן יאהר-צייט נאך די ראוונער קדושים.
די חזקה איז אויסגעפאלן דעם 11-טן נאוועמבער 1946 (יז חשוון).
פון אלע זייטן פון דיטשלאנד זיינען געקומען די ראוונער, דאס קליינע
רעסטל פון 260 - 250 מענטשן.

נישט איינער האט געטראכט, אפשר וועט מען באגעגענען א קרוב
א בוטן באקאנטן, א פריינד פון דעם אמאליקן ראוונער.

די טרויער אקאדעמיע איז פארגעקומען אין זאל פון וועד-הציוני,
אויף א לאנגן טיש פאר דעם פרעזידיום ברענען פיעל ליכט.

דאס פארזאמעלטע בינטאלע רעסטלעך פון ראוונער יידענטום - איז פאר-
צאונט, די הערצער פלאצן פון ווייטאק.

עס הערשט אין זאל א טויזע-שטילקייט, פאר די אויגן שטייט דאס
שרעקלעכע בילד: די טאטענקעט, די ביאלע גאס מיט די גריבער אין

וועלכע מ'טרייבט די עלטערן, טוועסטער, ברידער און קינדער, מ'שייט
זיי, אדער מ'באגראבט זיי לעבעדיקע. !!!

דער מען טלעהער מוח נעמט נישט אויף, אבער אזוי איז דאב געווען.
די פארזאמלטע באהערן די קדושים מיט אויפשטיין.

דער חזן אפעליאוויטש מאכט א חזרה און זאגט " א ל מ ל א

ר ח מ י ם ", ווען דער חזן דערמאנט 90 די ווערטער " א ח

נ ש מ ו ו ה נ ה ר ג י ח ש מ ס ר ר א ת נ פ ש ח ע ל ק י ד ו ש

ה ש ם ", זעהען די פארזאמעלטע אין די ברעגענדע ליכט די נשמות

פון זייערע נאענטסטע, און די הערצער ווערן אנגעפילט מיט אטערן,
 די פארזאמלעטע קענען זיך נישט איינהאלטן, און אין זאל ברעכט אויס
 א יאמערלעכער געוויין פון אלע פארזאמלטע.
 די טרויער אקאדעמיע איז געענדיקט, די מענטשן קענען זיך נישט

בארוהיקן, עס גיסן זיך טרערן, עס איז אנגעווייטאקט דאס הארץ.

ג ר ר י ס א י ז ד ע ר צ א ר ו

איין וואונטש איז ביי אלע: אז די קומענדע דורות זאלן געדיינקען
 פון דעם שרעקלעכן אומגליק וואס האט פאסירט מיט אונזערע טייערע
 ברידער, שוועסטער און קינדער.

טז חסון.

י ז כ ר ו

ד' י' ט' ש' ש' א' ר' ג' פ' ר' ז' א' ר' נ' ע' ז' ל' א' נ' ד' ל' ג' י' י'

נאך דער הזכרה ווערן איינגעלאפן דורך ד"ר שטיינמאן אין פרעזידיום
די פאלגענדע פערזאנען: קוטין, קאץ, מיזלער, גאלוב, מה-יפה (די
טאכטער פון רב), טשערנא, רויטמאן, בעקער, זאלוסקי, גילדענברג פון
אלייניק. דאן באקומט דאס ווארט דער ח' קוטין, וועלכער וילנערס דאס
ידישע ראוונע אין איר גאנצער פראכט, אנהייבענדיק פון מרש ביזן
שול, איר מאטעריעל און הויך געזעלטשטעלעך לעבן, און קומענדיק צו
דער מורטיאלאביע פון ראָוונער יידנטום רופט ער צו געדיינקען די
טאטן פון די ידישע מערדערטאן אוקראינישע באנדעס, רוחני ניש צו מאַר-
געסן דעם נעכטן און געדיינקען אז אויך דער מארגן קען בריינגען דאס
זעלבע, נישט פארן אין קיין צווייטן גלות נאר קיין ארץ ישראל, ווי
מיר זאלן מיט געמיינזאמע כוחות דורך ארבייט שאפן א לעבעדיקן מאנו-
מענט פאר די קדושים.

עס רעדן נאך אין דעם זעלבן גייסט דער ח' טשערנא, כץ בעקער
מבר. בארשען און אינז. פינקלשטיין.

נאך די רעדעס איז געוויילט געווארן א פארוואלטונג פון דער
ראוונער לאנדסמאנשאפט אויף איין יאהר, אין פאלגענדעם אונטערשטעל:
ד"ר שטיינמאן, ד"ר מארגוליעץ, אינז. פינקלשטיין, קוטין, גאלוב,
זלוטקי, גילדענברג, שווארצאפל, מה-יפה, בארשען, כץ, מיזלער, אלייניק.
מיט דעם געזאגט פון התקנה ווערט דורך ד"ר שטיינמאן דער ערשטער
אונטערפאר פון ראוונער שטרית העליטה געטלאסן.

=====

ד י ר ש י מ ה פ ו ר ן ל ע ב ן פ א ר ב ל י ב ש נ ע
ד י ר ו ר ל ע ר י י ד ן ג י ן ד י י ט ש ל ג נ ד א

1913	טערסטעס יארט	.48	1906	אקטויין מיכאל	.1
1903	כוואיניק מענדל	.49	1911	עלטמן נחמיה	.2
1904	כוואיניק אסתר	.50	1911	הויזבוך יצחק	.3
1891	בעלבען חנה	.51	1906	הינדעלמאן שמחה	.4
1923	" טאניע	.52	1812	אלפעלן יוחנן	.5
1913	" משה	.53	1919	הרענסטיין בערל	.6
1918	" חיה	.54	1893	האקטער מאטיע	.7
1910	דנציקער ראזא	.55	1911	העקער חיים	.8
1904	" ניטל	.56	1915	היץ לייב	.9
1915	" ניוניע	.57	1895	הארג יצחק	.10
1910	פריימאן ישראל	.58	1900	הארג חייקע	.11
1911	פישמאן אליעזר	.59	1934	הארג שלום	.12
1907	פעלדמאן ציליע	.60	1923	הארג שרה	.13
1930	פוקס פעליע	.61	1928	הינענבוים שלמה	.14
1916	פעלדמאן מלח	.62	1918	הינענבליט שלמה	.15
1921	פסח	.63	1912	הענדערן משה	.16
1889	פודער אסתר	.64	1896	הורקען אבי	.17
1908	פינקלשטיין זינדל	.65	1895	הורקען לאה	.18
1918	פישמאן שלום	.66	1919	האגערלניץ משה	.19
	פינקלשטיין טענדער	.67	1920	האגערלניץ רבקה	.20
	פרייטבערג ריבה	.68	1921	האגערלניץ מינה	.21
	פריידימער ניוניא	.69	1911	העקער בן-ציון	.22
	פיינ לעזן	.70	1911	הורשטיין מרדכי	.23
	פינקלשטיין	.71	1911	האגערלניץ מיכאל	.24
1906	גרינבערג לייב	.72	1915	האגערלניץ הערש	.25
1912	" זיטע	.73	1903	האגערלניץ יעקב	.26
1915	גרייל העליע	.74	1878	הענדער לייב	.27
1910	בוטערמאן נוטע	.75	1917	הענדער יוסף	.28
	גימאן יעקב	.76	1928	הענדער מאניע	.29
	גארבארניק יעקב	.77	1916	העקער דוד	.30
	גאלאוועשקא יצחק	.78		האקטער יוסף	.31
	גאלד דבורה	.79	1908	האגערלניץ	.32
1903	גראבער מייביט	.80	1910	האגערלניץ	.33
1892	געיער הערש	.81	1913	האגערלניץ	.34
1916	גאסטער זעליק	.82	1912	האגערלניץ אהרן	.35
1919	גרינבערג דוב	.83	1916	האגערלניץ איטל	.36
1910	גאלדבערג באריס	.84	1911	האגערלניץ הערש	.37
1923	גאכמאן יצחק	.85	1913	טערקעסאק טאניא	.38
1921	גלאטשטיין נחום	.86	1913	זאט שמואל	.39
1909	גערזבערג צאליע	.87	1930	הייט רחל	.40
1904	גארבער זעלדוועל	.88	1906	הייט ירחמיאל	.41
1889	גרינשטאן מאטל	.89	1924	האגערלניץ אבי	.42
1910	גילין צאליע	.90		הינדעלמאן	.43
1904	גאלוב מאניע	.91		האגערלניץ הערש	.44
1907	" מירלה	.92		האגערלניץ	.45
1924	בוז זעעניע	.93		האגערלניץ	.46
				האגערלניץ	.47

1922	ליבערפארב מיט	151
1912	ליכטמאן הערש	152
1885	ליכטיגער הער	153
1933	ליכט לייב	154
1907	לעבעל באזירט	155
1912	ליהונסקה חנה	156
1910	מוטשניק ישראל	157
1915	לייז	158
1897	מעניק זיטיוק	159
1903	מעטער יצחק	160
1909	" מאניע	161
1922	מה-יפית שרה	162
1921	" אטער	163
1915	שולמית מה-יפית	164
1921	מוטמאן אייזיק	165
1914	מוטשניק שרה	166
1924	מילער יוליא	167
1914	" בערל	168
1920	" יהודה	169
1911	מארגוליעץ יצחק	170
1912	" רחל	171
1908	מעקל שלמה	172
1909	מיזלער יעקב	172
	מילעקער	173
	מילעקער	174
1913	מעניס יוסף	175
1917	" בעניע	176
1912	מעקל נח	177
1886	מארגוליעץ שמואל	178
1908	" מאיר	179
1916	מעניק פייגע	180
1912	" יוסף	181
1910	מיליגוב וואלף	182
1905	" לייז	183
1920	קוניניץ ציליע	184
	נייגוס ראובן	185
	זעטן צבי	186
1911	האכבערג יצחק	187
1916	אליניק יוסף	188
1900	" מאיר	189
1917	אכאוויצעקי יוסף	190
1918	אדוואן יעקב	191
1904	הערטנאי יצחק	192
1912	פעקל גענע	193
1914	פרידלוק יוסף	194
1916	פרעס בנימין	195
1918	פערעלמוטער נעליע	196
1917	פערעלמוטער נעליע	196
1906	פערעלמוטער נעליע	196
1919	פרישקולניק אברהם	198
1913	ריידער יצחק	199
1917	ריימאן חיים	200
1916	רוזין פייבל	201
1915	רזשוויט יעקב	202
1912	ראזענבוים מאיר	203
1902	רויטענשטיין דינה	204

1915	גאלוב יצחק	94
	גאלוב נחמנד גרשון	95
	" מאטליע	96
	" מנה	97
	" ראזע	98
	גאנדענמאן שינדל	99
	" חיים	100
	גילבורד ישראל	101
	" רחל	102
1902	גאלבערשטראם דוד	103
1923	גאטמאן יצחק	104
1922	גאנדענמאן יעקב	105
1924	לייז קליר	106
	גאלבערשטראם קליר	107
1909	הורוויץ קליר	108
1912	היימאן מענדל	109
1915	" מאטל	110
	יורשטיין וואווא	111
	יעקבמאן	112
1909	קאבאן יעקב	113
1916	קירצילד אשר	114
1914	קילער שלמה ישראל	115
1914	קירשטיין יוסף בערל	116
	קעסליער פיינס	117
1911	" שמואל	118
1920	קאפערמאן נחמלי	119
1916	קאפערמאן נחמלי	120
1900	קאפערמאן נחמלי	121
1921	קרוק וואווא	122
1900	קובלין בן-ציון	123
1913	קובלין מלכה	124
1930	קליימאן רחל	125
1899	קליימאן איסא	126
1924	קואק רבקה	127
1905	" האטיע	128
1912	קאסאק שמואל	129
1906	קאסאק שמואל	130
1917	קאסאק שמואל	131
1922	קאסאק שמואל	132
1919	קאסאק שמואל	133
1922	" ליהא	134
1915	קאסאק ליהא	135
1913	קאסאק ליהא	136
1911	קאסאק ליהא	137
1910	קאסאק ליהא	138
1912	קאסאק ליהא	139
1909	קאסאק ליהא	140
1918	קאסאק ליהא	141
1916	קאסאק ליהא	142
1924	קאסאק ליהא	143
	קאסאק ליהא	144
	קאסאק ליהא	145
1908	קאסאק ליהא	146
1906	קאסאק ליהא	147
1912	קאסאק ליהא	148
1920	קאסאק ליהא	149
1914	קאסאק ליהא	150

1918	שמעון	וואסער	258	1933	רעזיטענשטיין טויבע	205
1908	מענדל	וויינער	259	2924	ראנץ גדליהו	206
1905	פרץ	ווינער	260		רויטענבערג יצחק	207
1908	ראובן	ווינאקור	261	1910	אלחנן	208
1016	זינדל	וויצמאן	262	1908	משה טיגנור	209
1914	בריהם	ווינער	263	1904	אליעזר סלוצמאן	210
1910	וואסאבאניק אברהם		264	1915	פינחס שולט	211
1921	שלום	ווינער	265	1906	הערש שטעטק	212
1912	ישראל מאיר	"	266	1912	לייב טעפס	213
1910	יעקב	ווינאקור	267	1912	שנאער יוסף	214
1912	אברהם	וויניץ	268	1910	טייטשנידער יעקב	215
	בערל	וויצנורל	269	1904	נפתלי "	216
1921	נסע	זיגעלבוים	270	1918	חנה "	217
1922	עיהו	זעקער	271	1912	אברהם שטיינרא	218
1914	לייב	זעלצער	272	1912	רבקה "	219
		זאלצמאן	273	1925	צביה סנדלר	220
1897	יצחק	זאפראנסקי	274	1921	ישראל ציוניק	221
1905	יצחק	זאלוסקי	275	1918	יוסף שליטשטיין	222
1911	ישעיהו	זאלעטאוו	276	1913	בערל שטיינבערג	223
1910	רעגיןא	זאלוצקא	277	1907	יעקב "	224
1894	חיה-לאה	זאפראנסקה	278		שלטענבערג מוניע	225
1910	נחום	לערנער	279	1908	מנשה טעווירשאן	226
	גרשון	קארש	280	1908	מנשה שווארדורן	227
1923	עמנואל	מארגוליעץ	281			228
1909	ליאליעק	בויםל	282	1918	שמחה שטארעץ	228
					זייבל שטעטק	229
					פייבל שטינבער	230
				1920	מרדכי שניידער	231
				1909	דוד שטיינגארטן	232
				1914	שרה "	233
				1916	חנה סאסנא	234
				1915	שרה קופר	235
				1911	משה "	236
				1909	ד"ר שטיינמאן אריה	237
				1915	פאניע שטיינמאן	238
					שניידער דוד	239
				1903	יוסף שוורצפיל	240
				1906	שרה שוורצפיל	241
				1912	שמאל שטייטן	242
				1911	שמאל שטייטן	243
				1918	אברהם "	244
					ווערא "	245
					משה "	246
					יעקב יעקב	247
					בערל טיקטער	248
					טארא טאג	249
1908	סיניא	טערער	250			250
1913	משה	טיכטשטיק	251			251
1923	שפירא	טיכטשטיק	252			252
1930	שמחה	טיכטשטיק	253			253
1918	חנה	טיכטשטיק	254			254
1902	מיכאל	טיכטשטיק	255			255
	יעקב	וויינער	256			256
1908	שלמה	וואסאבאניק	257			257

קאנטאקט מיט זיין ישרעל
יידן אמעריקע.

(צוויי בריוו פון 'ארץ ישראל און אמעריקע.)

1918	שמואל	וואסער	258	1933	רײַטשענשטיין טויבע	205
1908	מענדל	וויינער	259	2924	גדליהו	206
1905	פרץ	ווינער	260		רויטענבערג יצחק	207
1908	ראובן	ווינאקור	261	1910	אלחנן	208
1916	זינדל	ווינאמאן	262	1908	משה	209
1914	אברהם	ווינער	263	1904	אליעזר	210
1910	אברהם	וואסעבאניק	264	1915	פינחס	211
1921	שלום	ווינער	265	1906	הערש	212
1912	ישראל מאיר	"	266	1912	לייב	213
1910	יעקב	ווינאקור	267	1912	שמואל	214
1912	אברהם	וויניק	268	1910	מיינשניידער יעקב	215
	בערל	ווינער	269	1904	"	216
1921	נחש	זיגעלבוים	270	1918	חנה	217
1922	ישיהו	זעקער	271	1912	אברהם	218
1914	לייב	זעלער	272	1912	רבקה	219
		זאלצמאן	273	1925	צביה	220
1897	יצחק	זאראנסקי	274	1921	ישראל	221
1905	יצחק	זאלוסקי	275	1918	יוסף	222
1911	ישיהו	זאלסאוו	276	1913	בערל	223
1910	רעגינא	זאלוצקא	277	1907	יעקב	224
1894	חיה-לזה	זאראנסקה	278		שלאסנבערג מוניע	225
1910	נחום	זערנער	279	1908	מנשה	226
	גושן	קארש	280	1908	מנשה	227
1923	עמנואל	מארגוליעץ	281		שמואל	228
1909	ליאליעק	בויםל	282	1918	שמואל	229
					זייל	230
					פייבל	231
				1920	מרדכי	232
				1909	שטיינמאן דוד	233
				1914	"	234
				1916	חנה	235
				1915	שרה	236
				1911	משה	237
				1909	ד"ר שטיינמאן זריה	238
				1915	שטיינמאן פאניע	239
					שניידער דוד	240
				1903	שוריצאפל יוסף	241
				1906	שוריצאפל שרה	242
				1912	שמואל	243
				1911	שלאסנבערג שמואל	244
				1918	"	245
					אברהם	246
					ווערד	247
					משה	248
					יעקב	249
					בערל	250
					טאד	251
				1908	טעמער סעניא	252
				1913	טעמער משה	253
				1923	טעמער שפרינצע	254
				1930	טעמער שמואל	255
				1918	חנה	256
				1902	מיכאל	257
					יעקב	
				1908	וואסעבאניק שלמה	

קאנטאקט מיט צוויי ישראלי
ערץ אמעריקע.

(צוויי בריוו פון ארץ ישראל און אמעריקע.)

דעם 4-טן יוני 1947

מר. משה קוטין

ווערטער הער:

מאיר ראזענבוים וואס איז געווען מיט אייך פליכטלינגע צוזאמען אין קעמפ, האט זיך געטראפן מיט אונדז, א. גרופע האנדלער לאנדטלייט, אין גיו-יארק און אונדז איבערגעגעבן וועגן דער לאגע פון די ראזנער לאנדטלייט, וואס געפינען זיך ביי אייך אין קעמפ. נאטירליך האט אונדז דער גרוס זייער פאראינטערעסירט. מיר האבן בשלאסן צו רופן דעם גיו-יארק א פארזאמלונג פון ראזנער לאנדטלייט און זיך דורכדען וועגן דער לאגע פון אייך, פליכטלינגע און זעען וואס מיר קענען טאן פאר אייך. פריינד מאיר ראזענבוים האט אונדז איבערגעגעבן א רשימה מיט נעמען פון די ראזנער פליכטלינגע וואס געפונען זיך ביי אייך אין קעמפ.

מיר בעטן אייך אז אזוי שנעל ווי מיר וועט דערהאלטן דעם בריוו, זאלט מיר צוזאמענשטעלן פאר אונדז א רשימה פון די ראזנער וואס געפונען זיך צווישן אייך און ביט אס פאר אונדז פאלגענדע אינפארמאציע: ווי האבן געהייסן זייערע עלטערן אויף דעם אויפן ווי מען האט זיי גערופן אין ראזנע.

ווי לאנג האבן זיי געוואוינט אין ראזנע? מיר זיינען גייגערשאץ צו וויסן די אלע זאכן און מיר פארזיכערן אייך, אז אלץ וואס איז נאר פון אונדזערע מעגלעכקייטן, וועלן מיר ראזנער דא זעען טאן פאר אייך. מיר דערווארען אייער ענטפער, זיין געשטארקט אין אייער מוטן
א י י ע ר ל א נ ד ס מ א נ

/-/ בנימין געבינער.